

İnzibati Xətalar Məcəlləsinin vergitutma ilə bağlı müddəaları

İnzibati hüquq pozuntuları haqqında işlərin ümumi xarakteristikası

İnzibati hüququn anlayışı və predmeti. Hüquq sisteminin mühüm və müəkkəb sahələrindən biri inzibati hüquq sahəsidir. İnzibati hüquq müstəqil sahə olaraq əsasən dövlət idarəetmə xarakterli münasibətləri tənzimləyir. Bu münasibətlərin əsas subyekti kimi dövlət icra hakimiyyəti orqanları çıxış edir. Lakin idarəetmə sahəsi geniş olduğuna görə inzibati hüququn əsas subyekti kimi dövlət icra hakimiyyəti tərəfindən həvalə edilmiş səlahiyyətlərlə müəyyən orqanlar da çıxış edə bilərlər. Məsələn, Konstitusiyanın 144-cü maddəsinin 2-ci bəndinə əsasən bələdiyyələrə qanunvericilik və icra hakimiyyətləri tərəfindən əlavə səlahiyyətlər də verilə bilər.

İnzibati hüquq – idarəetmə sistemində dövlət icra hakimiyyətinin yerinə yetirilməsi prosesində yaranan, ictimai münasibətləri nizama salan hüquq normalarının məcmusudur. Bütövlüklə bu normalar hüquq sisteminin bir sahəsidir.

Azərbaycan Respublikasının inzibati hüquqi dövlət idarəçiliyi orqanlarının icraedici fəaliyyəti və dövlət orqanlarının təşkilat daxili fəaliyyəti sahəsində, habelə ictimai təşkilatlar və icra hakimiyyəti tərəfindən həvalə edilmiş səlahiyyətlərlə müəyyən idarəçilik funksiyalarının həyata keçirilməsi prosesində yaranan, idarəetmə xarakterli ictimai münasibətləri tənzim edən hüquq sahəsidir.

Beləliklə, inzibati hüquqi tənzimetmənin predmeti dedikdə dövlət idarəçiliyi vəzifələrinin həlli ilə əlaqədar olaraq yaranan və inzibati hüquq normaları ilə tənzim edilən ictimai münasibətlər başa düşülür.

İctimai münasibətləri tənzimləyici predmetinə görə inzibati-hüquqi normaları aşağıdakı kimi qruplaşdırmaq olar:

- icra hakimiyyəti sahəsində insanların hüquq və vəzifələrini müəyənləşdirən normalara;
- icra hakimiyyət orqanlarının təşkilini, vəzifələrini, funksiyalarını, strukturunu və səlahiyyətlərini müəyənləşdirən normalara (icra edən sistem);

- təşkilatların, idarələrin və müəsisələrin təşkilinin və hüquqi vəziyyətinin ümumi əsaslarını təmin edən normalara;
- icra hakimiyyətinin fəaliyyətinin forma və metodlarını müəyyən edən normalara;
- dövlət qulluğunun ümumi əsaslarını təmin edən normalara;
- icra hakimiyyəti sahəsində qanunçuluğu təmin edən normalara;
- inzibati xətalara görə məsuliyyət növlərini müəyyənləşdirən normalara;
- inzibati-siyasi, sosial-mədəni və təsərrüfat sahələrini və sahələrarası idarəetməsinin əsas müddəalarını müəyyənləşdirən normalara;

İnzibati hüquq normaları öz hüquqi məzmununa görə vəzifəverici, qadağanedici və səlahiyyətverici normalara bölünürlər.

Vəzifəverici normalar konkret müsbət hərəkətləri etməyə dair düzünə göstərişlərdən ibarət olur, idarəetmə münasibətləri iştirakçılarının vəzifələrini (məsələn, idarə və təşkilat rəhbərlirinin vəzifəsi dövlət sirrlərini mühafizə etmək recimini təmin etməkdən ibarətdir) dəqiq formalaşdırır.

Qadağanedici normalar dövlət mənafeyinə, ictimai mənafeyə və vətəndaşların qanunla qorunan mənafeələrinə zidd olan, nəticəsinə görə ictimai təhlükəsi inzibati xətalara elan olunan müəyyən hərəkətləri etməmək göstərişindən ibarətdir. Məsələn, Azərbaycan Respublikasının ərazisində olan əcniblərin müvafiq icazə olmadan ölkənin ayrı-ayrı ərazilərinə getməyin qadağan edilməsi.

Səlahiyyətverici normalar bu və ya digər orqana, yaxud vətəndaşa öz iradələrinə görə istifadə edə bildiyi müəyyən hüquqların verilməsindən ibarətdir.

İnzibati hüquq normaları vasitəsi ilə VN-in idarəçilik fəaliyyətinin forma və metodları, əməkdaşlarının hüquq və vəzifələri, həmçinin onların məsuliyyətləri müəyyən edilir.

İnzibati hüququn mənbələri inzibati-hüquqi normaların zahiri formada təsfiyidir. Məzmunca inzibati-hüquqi aktlar əslində müxtəlif dövlət icra hakimiyyət orqanlarının hüquqi aktlarıdır.

İnzibati hüququn mənbələri dedikdə dövlət orqanlarının inzibati-hüquq normaları ilə əks etdirilmiş hüquqi aktları başa düşülür.

Ümumilikdə inzibati hüququn mənbələrinə aşağıdakıları aid etmək olar:

-Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyasını. Konstitusion normalar birbaşa hüquqi qüvvəsi ilə bərabər inzibati hüquqi institutların təsisatını təmin edir. Məsələn, icra hakimiyyətinin təşkili və fəaliyyətinin əsaslarını

Konstitusiyanın 5, 6, 7-ci fəsiləri; dövlət idarəçilik sahəsində vətəndaşların hüquq və azadlıqlarının əsasını Konstitusiyanın 2-ci fəsili müəyyən edir;

-konstitusion və orqanik qanunları. Milli Məclis tərəfindən qəbul edilən Azərbaycan Respublikası qanunları inzibati münasibətlər sahəsində ümumi qaydaları yaradır. Məsələn, 13 mart 1996-cı ildə qəbul edilmiş «Əcnəbilərin və vətəndaşlığı olmayan şəxslərin hüquqi vəziyyəti haqqında» Qanun Azərbaycan Respublikasında müvəqqəti və daimi yaşayan əcnəbilərin hüquqi vəziyyətini müəyənləşdirir və onlara inzibati hüquqi recim yaradır;

-beynəlxalq aktlar (konvensiyalar, dövlətlərarası müqavilələr, sazişlər və s.);

-Azərbaycan Respublikası Prezidentinin Fərmanları və Sərəncamlarını;

-Azərbaycan Respublikası Nazirlər Kabinetinin normativ aktlarını;

-Azərbaycan Respublikasının xidmət, komitə, nazirliklərin, dövlət komitələrinin normativ aktlarını;

-dövlət yerli icra hakimiyyəti başçılarının qərarları və sərəncamları;

-dövlət icra hakimiyyəti tərəfində həvaləedilmiş səlahiyyətlər daxilində bələdiyyələrin normativ aktları;

-dövlət, idarə, müəssisə, təşkilatların rəhbərlərinin sərəncam və əmrləri.

Hal-hazırda inzibati hüququn yalnız inzibati məsuliyyət hüquqi institutu tam məcəllələşdirilmişdir. 11 iyul 2000-ci il tarixli Azərbaycan Respublikası Qanunu ilə təstiqlənmiş Azərbaycan Respublikası İnzibati Xətalər Məcəlləsi (AR İXM) inzibati hüquq sahəsində məsuliyyətin maddi və prosesual normalarını özündə cəmləşdirilmişdir.

İnzibati hüquq münasibətləri.

İnzibati hüquq normalarının realizəsi prosesində inzibati hüquq münasibətləri yaranır. İnzibati hüquq münasibətlərinin xüsusiyyəti bundan ibarətdir ki, onlar müəyyən hüquq və vəzifələrin

daşıyıcıları olan münasibətlərin iştirakçılarna inzibati hüququn təşkilati-tənzimləyici təsiri nəticəsində dövlət idarəçiliyi sahəsində yaranırlar.

İnzibati hüquq münasibətləri prosesində bu münasibətlərin iştirakçılarının hüquq və vəzifələri reallaşır, idarəetmə işə məqsədlərinə nail olur. Bu münasibətlər müəyyən xüsusiyyətlərə malikdirlər:

-inzibati-hüquq münasibətlərində iştirakçıların vəzifələri və hüquqları dövlətin idarəedici-sərəncamverici fəaliyyəti ilə bağlıdır;

-inzibati-hüquq münasibətlərində iştirakçılardan biri dövlət icra hakimiyyət orqanı və ya dövlət-hakimiyyət səlahiyyətləri dairəsində ictimai birlik (məsələn, bələdiyyələr) çıxış edir;

-inzibati-hüquq münasibətləri əksər hallarda tərəflərdən birinin təşəbbüsü ilə yaranır;

-inzibati-hüquq münasibətlərinin tərəfləri arasında mübahisələr adətən inzibati qaydada hall edilir (aidiyyatı üzrə müvafiq icra hakimiyyəti orqanı tərəfindən) və ya qanunla müəyyən edilmiş inzibati mübahisələrə məhkəmə qaydasında baxılır.

İnzibati hüquq sahəsində idarəetmə münasibətlərini onların subyektlərinə görə ayırmaq olar:

- rəhbər və təbəçiliyində olan icra hakimiyyət orqanları arasında (məsələn, şaquli təbəçilik);

- bərabər səlahiyyətlər, bir-birinə təbə olmayan icra hakimiyyət orqanları arasında (məsələn, nazirliklər, dövlət komitələri arasında);

- icra hakimiyyət orqanları və qeyri-hökumət təşkilatları arasında (məsələn, Hökumət və həmkarlar arasında);

- icra hakimiyyət və insanlar arasında;

- icra hakimiyyət orqanları və digər dövlət orqanları arasında (məsələn, digər dövlət hakimiyyət qoluna mənsub olan - məhkəmələr, prokurorluq və s.) dövlət orqanları;

- icra hakimiyyət orqanları və yerli özünüidarəetmə orqanları (bələdiyyələr) arasında;

Beləliklə, insanların və hüquqi şəxslərin icra hakimiyyəti sahəsində hüquq və vəzifələrinin realizəsi ilə bağlı davranışı (ictimai münasibətlər) inzibati hüquq münasibətlərinin *obyektidir*.

İnzibati hüquq münasibətlərinin əmələ gəlməsi, dəyişməsi və ya xitamı inzibati hüquq norması ilə nəzərdə tutulan müəyyən şərtlərlə, yəni hüquqi faktlarla bağlıdır. Hüquqi faktlar, hadisələrə və hərəkətlərə bölünür.

Hadisə dedikdə – insanların iradəsindən asılı olaraq və hüquqi nəticələrə səbəb olan hüquqi faktlar başa düşülür (məsələn, Azərbaycanın ərazisində xüsusi təhlükəli yolxucu xəstəliklərin yayılması təhlükəsi; təbii fəlakət – zəlzələ, daşqın, yanğın fəvqəladə rejimin yaranmasına səbəb ola bilər).

Hərəkət dedikdə – insanın iradəsindən asılı olan və hüquqi nəticələrə səbəb olan hüquqi faktlar başa düşülür. Hərəkətlər özü də hüquqi (məsələn, müvafiq sənəd əsasında Azərbaycan Respublikasının

dövlət sərhədinin buraxılış məntəqəsindən keçmə) və qeyri-hüquqi (məsələn, vətəndaş tərəfindən xüsusi (fövqəladə, hərbi) recimin qaydalarını pozma) hərəkətlərə bölünür.

Beləliklə inzibati-hüquq münasibətləri inzibati-hüquq normaları ilə tənzimlənən idarəetmə sahəsində ictimai münasibətlərdir, bu münasibətlərin iştirakçıları isə inzibati hüquq norması ilə təmin edilmiş hüquq və vəzifələrin daşıyıcılarıdır.

İnzibati hüququn sistemi aşağıdakı bölmələrdən ibarətdir.

-Dövlət idarəetmə prinsiplərini təsbit edən normalar.

-Vətəndaşların inzibati – hüququ statusunun müəyyən edən normalar.

-İcra hakimiyyəti orqanlarının və digər dövlət idarəetmə subektlərinin inzibati hüquq statusunu müəyyən edən normalar.

-Dövlət qulluqçularının inzibati – hüququ statusunun müəyyən edən normalar.

-Dövlət idarəetməsinin forma və metodlarını müəyyən edən normalar.

-İdarəetmənin qanunauyğunluğunu təmin edən normalar.

-İdarəetməni sahələr arası nizamlayan normalar.

-Qeyri-hökumət birliklərinin və onların qulluqçularının inzibati hüquqi statusunu müəyyən edən normalar.

-Sosial-mədəni sahədə idarəetməni nizamlayan normalar.

-Sosial-siyasi sahədə idarəetmənin nizamlayan normalar.

-Təssərrüfat sahəsində idarəetməni nizamlayan normalar.

II

Vergi sahəsində inzibati hüquq pozuntuları haqqında işlərin icraatının mərhələləri

İnzibati icraatın bu növünün həyata keçirilməsi mexanizmi İnzibati Xətalər Məcəlləsində və digər normativ hüquqi aktlarında əks olunmuş maddi və prosesual normaları ilə nizama salınır. Məcəllədə inzibati xətalər haqqında işlər üzrə icraatı rədd edən hallar müəyyən olunmuşdur. İXM-nin 367-ci maddəsinə görə aşağıdakı hallarda inzibati xətalər haqqında işlər üzrə icraat başlanıla bilməz, başlanmış icraata isə xitam verilir:

- inzibati xəta hadisəsi olmadıqda
- inzibati xəta tərkibi olmadıqda
- şəxs son zərurət vəziyyətində hərəkət etdikdə
- şəxs zəruri müdafiə vəziyyətində hərəkət etdikdə

- inzibati məsuliyyəti müəyyən edən normativ hüquqi akt ləğv olunduqda

- inzibati məsuliyyətə cəlb etmə müddətləri başa çatdıqda

- barəsində inzibati xəta haqqında iş üzrə icraat aparılan şəxsə aid eyni fakt üzrə inzibati tənbeh etmək haqqında hakimin, səlahiyyətli orqanın (vəzifəli şəxsin) qərarı olduqda, yaxud inzibati xəta haqqında işə xitam verilməsi barədə ləğv edilməmiş qərar olduqda, habelə həmin fakt üzrə cinayət işini başlamaq haqqında qərar olduqda

- barəsində inzibati xəta haqqında iş üzrə icraat aparılan şəxs öldükdə

- İXM-nin 38-1-ci maddəsində nəzərdə tutulmuş inzibati xətanı törətmiş şəxs zərərçəkmiş şəxslə barışdıqda. Bu maddə döymə və ya sair zorakı hərəkətlə qəsdən fiziki ağrı yetirməyə görə məsuliyyət məsələsini nəzərdə tutur.

İnzibati prosesual fəaliyyətin yurisdiksiya xarakteri növü olmaqla inzibati xətalər haqqında işlər üzrə icraat təşkilatı struktur baxımından bir neçə mərhələyə bölünür. Bu mərhələlərin hər birinin inzibati prosesual hüquq normalarında ifadə olunan özünəməxsus prosesual təyinatı vardır. Eyni zamanda bu mərhələlər vasitəsilə hər biri inzibati icraatın əsas vəzifələrinin həyata keçirilməsi məqsədi ilə prosesual hərəkətlərin ardıcılığı təmin olunur. İnzibati xətalər haqqında işlər üzrə icraat bu mərhələlərdən ibarətdir:

1. inzibati xətalər haqqında işlər üzrə icraata başlama,
2. inzibati xətalər haqqında işlərə baxılması,
3. inzibati xətalər haqqında işlər üzrə qərarın qəbul edilməsi,
4. inzibati xətalər haqqında işlər üzrə qərarların icrası
5. qərarlardan şikayətlərin verilməsi.

İnzibati xətalər haqqında işlər üzrə icraata başlama icraatın ilkin mərhəməsi olmaqla spesifik prosesual formada rəsmiləşdirilir. İcraatın bu mərhələsi inzibati xətanın törədilməsi haqqında protokolun tərtibi ilə başlayır. Məlumdur ki, bu protokol səlahiyyətli vəzifəli şəxs tərəfindən tərtib edilir. Buradan belə bir qənaətə gəlmək olar ki, inzibati xətalər haqqında icraata başlama təşəbbüsü ilə vəzifəli şəxs çıxış edir. Məhz bu amil icraatın bu növünü digərlərindən fərqləndirir. Belə ki, şikayətlər üzrə icraatın başlanmasında təşəbbüs vətəndaşlara və ya təşkilatlara məxsusdur. İnzibati xətalər haqqında işlər üzrə icraata başlanmanı hüquqi fakt olan prosesual hərəkət kimi qiymətləndirmək olar, belə ki, işə başlama konkret prosesual münasibətin yaranmasına səbəb olur. Düzdür icraatın başlanmasında ilkin hüquqi fakt qismində inzibati xətanın törədilməsi çıxış etsədə, xətanın törədilməsi müəyyən edilməli və prosesual qaydada rəsmiləşdirilməlidir. Yəni burada mürəkkəb hüquqi

fakt inzibati prosesual hərəkətin yaranmasına əsas verir. Əgər icraata vəzifəli şəxsin deyil başqa şəxsin təşəbbüsü ilə başlanılırsa, vəzifəli şəxs bu zaman işə başlamaqdan imtina edə bilməz. İnzibati xətanın törədilməsi zamanı protokolun tərtibi vacib deyildir. Belə ki, İXM-nin 412-ci maddəsinə əsasən Yol hərəkəti qaydaları və ətraf mühitin mühafizəsi, təbiətdən istifadə və ekoloji təhlükəsizlik qaydaları əleyhinə olan inzibati xətlər istisna olmaqla, törədilmiş inzibati xətaya görə inzibati tənbeh növü kimi xəbərdarlıq tətbiq edildikdə və ya inzibati cərimənin miqdarı iyirmi manatdan artıq olmadıqda, inzibati xəta haqqında protokol tərtib edilmir. Belə hallarda səlahiyyətli vəzifəli şəxs tərəfindən inzibati xəta törədilən yerdə inzibati cərimə alınır və xəbərdarlıq rəsmiləşdirilir. Barəsində inzibati xəta haqqında iş üzrə icraat aparılan şəxs bu qərarla razılaşmadıqda və xəta törədilmiş yerdə cəriməni ödəməkdən imtina etdikdə inzibati xəta haqqında protokol tərtib edilir. İnzibati xəta haqqında protokolda aşağıdakılar göstərməlidir: protokulun tərtib edildiyi yer və tarix, onu tərtib etmiş şəxs barəsində məlumatlar, inzibati xətanı törətmiş şəxs barəsində məlumatlar, şahidlər və zərərçəkmiş şəxslər barəsində məlumat və s. Protokol onu tərtib etmiş şəxs, inzibati xətanı törətmiş şəxs, zərər çəkmiş şəxs və şahidlər tərəfindən imzalanır. İnzibati xətanı törətmiş şəxs onun prosesual hüquqları izah edilməlidir. Protokol İXM-nin 410-cu maddəsi ilə nəzərdə tutulmuş rekvizitlərə cavab verməsi icraatın effektivliyini və qanuniliyini təmin edəcəkdir. Bundan sonra protokol inzibati xətlər haqqında işlərə baxmaq səlahiyyəti olan orqan və ya vəzifəli şəxsə göndərilir. İnzibati xətanın törədilməsi faktı aşkar edildikdə dərhal inzibati xəta haqqında protokol tərtib edilir. İşin hallarının, eləcə də barəsində inzibati xəta haqqında iş üzrə icraat aparılan fiziki şəxsin şəxsiyyəti və ya hüquqi şəxs barəsində məlumatların əlavə aydınlaşdırılması tələb olunduğu hallarda, inzibati xəta haqqında protokol inzibati xətanın aşkar edildiyi vaxtdan iki gün müddətdə tərtib edilir. Əgər iş üzrə inzibati araşdırma aparılırsa protokolun tərtib edilməsi araşdırmanın aparılması müddətinə lakin bir aydan artıq olmayan müddətə həyata keçirilir. İnzibati xətlər haqqında işlər üzrə icraatın başlanması mərhələsində xəta törətmiş şəxsin şəxsiyyətinin müəyyən edilməsi, xəta yerində protokolun tərtib edilməsi, xəta törətmiş şəxsi inzibati qaydada tutma, götürülmə, şəxsi axtarış, fiziki şəxsdə olan şeyləri yoxlama, nəqliyyat vasitəsinə baxış, şeylərin və sənədlərin götürülməsi, sərxoşluq vəziyyətini müayinə etmə və s. prosesual tədbirlər həyata keçirilir. İnzibati tutma, yəni fiziki şəxsin azadlığının qısa müddətə məhdudlaşdırılması, müstəsna hallarda inzibati xəta haqqında işin düzgün və vaxtında baxılmasının və ya inzibati xəta haqqında iş üzrə qərarın icrasının təmin edilməsi üçün zəruri hesab edildikdə tətbiq edilir. İnzibati tutma Daxili İşlər Nazirliyi (xırda xüuliqanlıq hallarında, şəxs polis işçisinin və ya hərbi qulluqçunun qanuni sərəncamına və ya tələbinə qəsdən tabe olmadıqda, insan ləyaqətini alçaldan və ictimai mənəviyyəti təhqir edən sərxoş vəziyyətdə ictimai yerlərə gəldikdə, habelə ov, balıq

ovu və balıq ehtiyatlarını mühafizə qaydaları pozulduqda), Müdafiə Nazirliyi (Silahlı Qüvvələrin nəqliyyat vasitələrini idarə edən sürücülər və ya başqa şəxslər tərəfindən yol hərəkətləri qaydaları pozulduqda), Dövlət Sərhəd Xidmətinin (sərhəd rejimi, sərhədboyu rejim və ya Azərbaycan Respublikasının dövlət sərhədinin buraxılış məntəqələrində rejim pozulduqda) vəzifəli şəxsləri tərəfindən, habelə mühafizə olunan obyektin olduğu yerdə mühafizə dəstəsinin vəzifəli şəxsi (mühafizə edilən obyektlərə, digər dövlət əmlakına və ya ictimai əmlaka qəsd edilməsi ilə bağlı), fəvqəladə vəziyyət elan edilmiş yerin komendantlığının və xüsusi idarəetmə orqanının vəzifəli şəxsləri (fəvqəladə vəziyyət rejimi pozulduqda) tərəfindən həyata keçirilir. Bir qayda olaraq inzibati tutmanın müddəti üç saatdan artıq ola bilməz. Lakin sərhəd rejimini, sərhədboyu rejimi və ya Azərbaycan Respublikasının dövlət sərhədinin buraxılış məntəqələrinin rejimi pozduğuna görə barəsində inzibati xəta haqqında iş üzrə icraat aparılan şəxs tərəfindən törədilmiş xətanın hallarını, habelə xəta törətmiş şəxsin şəxsiyyətini müəyyən etmək üçün inzibati xəta 24 saatadək və ya inzibati xəta törədənin şəxsiyyətini təsdiq edən sənədlər olmadıqda, hakimin qərarı ilə 3 günədək müddətə uzadıla bilər.

İnzibati qaydada gətirilmənin tətbiq edilməsi qaydası və gətirilməsinə yol verilməyən subyektlərin dairəsi İXM-si dəqiq müəyyən edilmişdir.

Bir qayda olaraq, gətirilmə işə baxan səlahiyyətli orqan və ya vəzifəli şəxs tərəfindən onun tətbiq edilməsi haqqında qərardad qəbul edilməklə barəsində inzibati xəta haqqında iş üzrə icraat aparılan fiziki şəxsin, hüquqi şəxsin nümayəndəsinin, yetkinlik yaşına çatmayanların qanuni nümayəndəsinin, habelə şahidlərin üzrlü səbəblər olmadan çağırış üzrə gəlməkdən qəsdən boyun qaçırdıqda aşağıdakı iki halda tətbiq edilir:

- onun bu hərəkətləri nəticəsində icraata baxılması təxirə salındıqda;
- onun bu hərəkətləri inzibati xəta haqqında işin hallarının tam, ətraflı, obyektiv və vaxtında araşdırılmasının və ədalətli həll edilməsinə mane olarsa.

İnzibati qaydada gətirilmə on altı yaşına çatmayan şəxslər, hamilə qadınlara münasibətdə tətbiq edilmir. Bir qayda olaraq fiziki şəxsin gətirilməsi onun yaşadığı ərazi üzrə Daxili İşlər Nazirliyi tərəfindən təmin edilir.

Fiziki şəxsin şəxsi axtarışı, onda olan şeyləri (əl yükü, baqaj, ov və balıq ovu alətləri, əldə edilmiş məhsul və digər predmetlər) yoxlama, zəruri hallarda inzibati xətanın törədilməsində alət və ya inzibati xətanın bilavasitə obyektinə olmuş predmetin aşkar edilməsi məqsədilə keçirilir. Şəxsi axtarış eyni cinsdən olan hal şahidləri cəlb edilməklə, lakin həmin əşyaların mülkiyyətçiləri və sahibləri olmaqla protokol tərtib edilməklə eyni cinsdən olan səlahiyyətli şəxs tərəfindən həyata keçirilir və rəsmiləşdirilir. Nəqliyyat vasitəsinə baxış, yəni onun konstruktiv bütövlüyünü pozmadan inzibati xətanın törədilməsində alət və ya inzibati xətanın bilavasitə

obyekti olmuş predmetlərin müəyyən edilməsi məqsədi ilə həyata keçirilir. Nəqliyyat vasitəsinə baxışda şəxsi axtarış və əşyaların yoxlanılması kimi hal şahidlərinin, nəqliyyat vasitəsinin sahibinin iştirakı ilə protokol tərtib edilməklə rəsmiləşdirilir. İnzibati xətanın baş verdiyi yerdə və ya fiziki şəxsin şəxsi axtarışı zamanı, yaxud onun əşyalarına və ya nəqliyyat vasitəsinə baxış zamanı aşkar edilmiş və iş üçün sübut əhəmiyyəti olan şeylərin və sənədlərin, inzibati xətanın törədilməsində alət və ya inzibati xətanın bilavasitə obyektivi olan predmetlər inzibati xətalər haqqında işlər üzrə icraatı aparan şəxs tərəfindən götürülə bilər. Bu zaman nəqliyyat vasitəsinin idarəetmə hüququnun məhdudlaşdırılması növündə inzibati tənbehin tətbiqi edilməsini nəzərdə tutan xətalər törədildikdə inzibati xəta haqqında iş üzrə qərar çıxarılanadək nəqliyyat vasitəsinin sahibinə həmin nəqliyyat vasitəsinin müvəqqəti idarə etmək hüququ verən sənəd verilir. Nəqliyyat vasitəsinin idarəetmə hüququnun məhdudlaşdırılması barədə qərar qəbul edilərsə bu zaman sürücülük vəsiqəsi geri qaytarılır.

Eyni zamanda qeyd etmək lazımdır ki, götürülən şeylər və sənədlər inzibati xəta haqqında işə baxılanadək qablaşdırılmalı, möhürlənməli və müəyyən edilmiş yerlərdə saxlanılmalıdır. Götürülmüş şeylər qismində odlu silah, onun patronları, digər silah, döyüş sürsatı olduqda Daxili İşlər Nazirliyinin müəyyən etdiyi qaydada saxlanılır.

Götürülmüş şeylər tez xarab olan mallar satılması üçün müvafiq təşkilatlara verilir, satılması mümkün olmadıqda isə məhv edilir. Bundan başqa götürülmüş narkotiv vasitələr və psixotrop maddələr, etil spirti, alkoqollu və tərkibində spirt olan məhsul olduqda müəyyən edilmiş standartlara, sanitariya normalarına və qaydalarına, gigiyena normativlərinə cavab vermədikdə Azərbaycan Respublikasının Nazirlər Kabineti tərəfindən müəyyən edilmiş qaydada yenidən istehsalə göndərilir və ya məhv edilir.

İnzibati xətalər haqqında işlər üzrə icraata baxılması mərhələsində hakim və ya işə baxan müvafiq icra hakimiyyəti orqanı (vəzifəli şəxs) aşağıdakı məsələləri həll etməyə borcludur:

- işin bu məhkəməyə aidiyyətini
- işin hakim, kollegiyal orqanın üzvü, vəzifəli şəxs tərəfindən baxılmasını istisna edən halların mövcudluğunu
- inzibati xəta haqqında protokolun və işin əlaqədar olan digər məlumatların İXM-nin tələblərinə uyğun rəsmiləşdirilməsinin yoxlanılması
- işin icraatını rədd edən halların mövcudluğunu
- işə mahiyyəti üzrə baxılmasına əsas verən kifayət qədər subutların toplanmasını və s.

Azərbaycan Respublikasının İXM-nin 357-ci maddəsinə əsasən inzibati xətlər haqqında işlərə baxmaq səlahiyyəti olan orqan və vəzifəli şəxslərə Azərbaycan Respublikasının rayon (şəhər) məhkəmələri, yetkinlik yaşına çatmayanların işləri üzrə və hüquqlarının müdafiəsi üzrə komissiyalar, Azərbaycan Respublikasının müvafiq icra hakimiyyəti orqanları (vəzifəli şəxslər) və Mərkəzi Bank, Mərkəzi Bank yanında Maliyyə Monitorinqi Xidməti (vəzifəli şəxslər) baxırlar.

Yetkinlik yaşına çatmayanların işləri və hüquqlarının müdafiəsi üzrə komissiyalar yerli icra hakimiyyəti orqanları tərəfindən sədr, onun müavini, katib və komissiya üzvlərindən ibarət yaradılır. İnzibati xəta haqqında işə onun törədildiyi yerdə baxılır. Barəsində inzibati xəta haqqında iş üzrə icraat aparılan şəxsin vəsatətinə əsasən inzibati xəta haqqında işə onun yaşadığı yer üzrə baxıla bilər. Yetkinlik yaşına çatmayanların barəsində inzibati xətalara onun yaşadığı yer üzrə baxılır. Bir qayda olaraq nəqliyyat vasitəsini idarə etmə hüququnun məhdudlaşdırılmasına səbəb ola bilən inzibati xətlər haqqında işlərə nəqliyyat vasitəsinin qeydiyyatda olduğu yer üzrə baxılır.

İnzibati xətlər haqqında işlər üzrə icraata baxılması müddətləri inzibati prosesual hüquq normaları ilə dəqiq müəyyən edilmişdir. Belə ki, Məcəllənin 422-ci maddəsinə görə inzibati xəta haqqında işə baxmağa səlahiyyəti olan orqanlar inzibati xəta haqqında protokolu və işlə əlaqədar olaraq digər materialları aldıqdan sonra 15 gün ərzində baxmalıdırlar. Əgər inzibati xəta haqqında iş üzrə əlavə məlumatların toplanmasına ehtiyac yaranarsa və işdə iştirak edən tərəflərin vəsatəti ilə işə baxılması müddətini bir ayadək uzadıla bilər. Qanunvericilikdə inzibati xətlər üzrə işlərə baxılmasının qısaltılmış müddətləri də nəzərdə tutulmuşdur. Belə ki, əgər iş üzrə inzibati həbs tənbeh tədbirinin tətbiqi nəzərdə tutulduqda inzibati qaydada tutulan şəxslər barəsində işlərə onların tutulduğu vaxtdan ən gec 48 saat keçənədək baxılır.

İnzibati xətlər haqqında işlər üzrə icraata baxılması prosesində vacib məsələlərdən biri icraatın iştirakçılarını prosesual hüquqi statusunun müəyyən edilməsi ilə bağlıdır. İnzibati xətlər haqqında işlər üzrə icraatın iştirakçılarını bir neçə qrupda cəmləşdirmək olar: bilavasitə iştirakçılar (barəsində inzibati xəta haqqında iş üzrə icraat aparılan şəxs, zərər çəkmiş şəxs), bilavasitə iştirakçıların nümayəndələri (fiziki şəxsin qanuni nümayəndələri, hüquqi şəxsin nümayəndəsi, müdafiəçi və nümayəndə), digər iştirakçılar (şahidlər, mütəxəssislər, ekspertlər tərcüməçi və s.).

Barəsində inzibati xəta haqqında iş üzrə icraat aparılan şəxsin prosesual hüquqlarına işin materialları ilə tanış olmaq, izahatlar vermək, Subutlar təqdim etmək, vəsatət və etirazlar vermək, müdafiəçinin hüquqi yardımından istifadə etmək, şikayət vermək, ana dilində çıxış etmək və ya tərcüməçinin xidmətlərindən istifadə etmək və s.

Zərər çəkmiş şəxs dedikdə inzibati xəta nəticəsində mənəvi, fiziki və ya maddi zərər dəymiş şəxs başa düşülür. İXM-də zərər çəkmiş şəxsin də bir sıra prosesual hüquqları əks olunmuşdur (372-ci maddə).

İnzibati xətlər haqqında işlər üzrə icraatın iştirakçıları arasında fiziki şəxslərin qanuni nümayəndələri və hüquqi şəxsin nümayəndəsi, habelə müdafiəçinin hüquqi statusu xüsusi olaraq diqqəti cəlb edir.

Barəsində inzibati xəta haqqında iş üzrə icraat aparılan fiziki şəxslər və ya zərər çəkmiş şəxs yetkinlik yaşına çatmadıqda, habelə fiziki, psixi qüsurlarına görə sərbəst şəkildə hüquqlarını müdafiə etmək imkanları olmadığına görə onların mənafeyini onların qanuni nümayəndələri müdafiə edə bilərlər. Qanun qanuni nümayəndələrə valideynləri, övladlığa götürənləri, qəyyum və himayəçiləri aid edir. Yetkinlik yaşına çatmayan şəxslərin hüquqlarını inzibati qanunvericilik daha sərt qoruyur. Belə ki, inzibati qanunvericiliyin tələblərinə görə bu atəqoriyadan olan şəxslərin işlərinə baxılarkən işə baxan orqan onun nümayəndəsinin iştirakını məcburi hesab edə bilər. Hüquqi şəxslər inzibati xətlər haqqında işlər üzrə icraatda öz hüquqlarını nümayəndələri vasitəsilə həyata keçirirlər. Belə nümayəndə qismində bir qayda olaraq hüquqi şəxsin rəhbəri çıxış edir. Lakin hüquqi şəxs etibarnamə əsasəndə hüquqlarının müdafiəsini digər şəxslərə də həvalə edə bilərlər. Bir qayda olaraq inzibati xətanın subyektı hüquqi şəxslər olduqda işə onların nümayəndəsi və ya vəkilin iştirakı ilə baxılır yalnız bir hal istisna omlaqla- hüquqi şəxsə işin baxılması yeri və vaxtı barədə məlumat verilsin, lakin ondan işin təxirə salınması barədə heç bir vəsatət daxil olmasın və ya belə vəsatət rədd edilsin.

İnzibati xətlər haqqında işlər üzrə icraatın iştirakçıları arasında nümayəndə və müdafiəçi diqqəti xüsusi cəlb edir. Belə ki, İXM-nin tələblərinə görə barəsində inzibati xəta haqqında iş üzrə icraat aparılan şəxsə hüquqi yardım göstərmək üçün inzibati xəta haqqında iş üzrə icraata müdafiəçi, zərər çəkmiş şəxs üçün isə bu məqsədlə nümayəndənin buraxılması nəzərdə tutulur. bir qayda olaraq müdafiəçi və nümayəndə inzibati xəta haqqında protokol tərtib edildiyi andan inzibati xəta haqqında iş üzrə icraata buraxılır. Lakin əgər inzibati xətanın törədilməsinə görə barəsində inzibati xəta haqqında iş üzrə icraat aparılan şəxs barəsində inzibati tutmanın tətbiqi nəzərdə tutularsa müdafiəçi həmin şəxs inzibati qaydada tutulduğu vaxtdan icraata işdə iştirak etməyə buraxılır. Nümayəndə və müdafiəçinin hüquqlarına işlə bağlı bütün materiallarla tanış olmaq, vəsatətlər və etirazlar vermək, sübutlar təqdim etmək, şikayət vermək aid edilmişdir. Vəkilin səlahiyyəti hüquq məsləhətxanası və ya hüquqi yardım göstərilməsi fəaliyyəti ilə məşğul olan digər təşkilat tərəfindən verilən orderlə, nümayəndənin səlahiyyətləri isə ona verilmiş etibarnamə ilə təsdiqlənir.

Məcəlləyə görə inzibati qaydada tutulan yetkinlik yaşına çatmayan şəxslərin, lal, kar, kor, fiziki və ya psixi qüsurlarına görə öznü lazımı səviyyədə müdafiə etmək imkanı olmayanların işlərinə, habelə inzibati tənbeh növü kimi inzibati həqs tətbiq edildiyi hallarda bu kim icraatda vəkilin iştirakı məcburi xarakter daşıyır. Maddi vəziyyətinə görə öz hesabına vəkil tutmaq imkanı olmayan inzibati qaydada tutulmuş şəxslər vəkillə dövlət büdcəsinin vəsaiti hesabına təmin edilirlər.

İnzibati xətlər haqqında işlərdə şahid qismində iş üzrə müəyyən edilməli olan hallar barədə məlumatı olan şəxslər çağırıla bilər. Şahid hakimin, səlahiyyətli orqanın çağırışı ilə göstərilən vaxtda gəlməyə, doğru izahatlar verməyə, protokola daxil edilmiş izahatını imzası ilə təsdiq etməyə və suallara cavab verməyə borcludur.

Yetkinlik yaşına çatmayan 14 yaşında olan şəxslər pedaqoji işçinin və ya psixoloqun iştirakı ilə sorğu-sual edilirlər. Zəruri olduqda bu halda yetkinlik yaşına çatmayanın qanuni nümayəndəsinin iştirakı ilə sorğu-sual olunur. Bilə-bilə yalan izahat verməyə görə inzibati məsuliyyət haqqında şahidə xəbərdarlıq edilir. Şahid göstərilən vəzifələrini yerinə yertirməkdən imtina etdikdə və ya xəbərdar edilməsinə baxmayaraq məhkəmə iclasına gəlmədikdə qanunvericiliklə müəyyən edilmiş qaydada məsuliyyətə cəlb olunur. İXM-si ilə şahid qismində çıxış etmək hüquqna malik olmayan subyektlərin dairəsi də müəyyən edilmişdir. Bunlar aşağıdakılardır:

- fiziki və ya psixi qüsurlarına görə inzibati xəta haqqında iş üçün əhəmiyyətli olan hadisələri dərk edə bilməyən və onlar haqqında düzgün izahat verə bilməyən şəxs;

- müdafiəçi vəzifəsinin yerinə yetirilməsi ilə əlaqədar olaraq inzibati xəta törətmiş şəxsin ona bildirdiyi hallar haqqında inzibati xəta törətmiş şəxsin vəkili;

- öz nümayəndə (qanuni nümayəndə) vəzifələrini icra etməsi ilə əlaqədar onlara məlum olmuş hallar haqqında fiziki şəxsin qanuni nümayəndəsi və ya hüquqi şəxsin nümayəndəsi.

Şahidlərlə yanaşı inzibati prosesin iştirakçısı qismində hal şahidləri də özünəməxsus yer tutur. Hal şahidləri dedikdə işin nəticəsində maraqlı olmayan və yetkinlik yaşına çatmış şəxslər inzibati xətlər haqqında işlər üzrə icraatın aparılmasında iştirak etmək üçün icraatında inzibati xəta haqqında iş olan vəzifəli şəxs tərəfindən dəvət olunmuş şəxslər başa düşülür. Bir qayda olaraq hal şahidlərinin sayı iki nəfərdən az ola bilməz. Hal şahidlərinin inzibati prosesdə iştirakı onun səciyyəlidir ki, prosesual hərəkətlərin (şəxsi axtarış, şeyləri yoxlama, nəqliyyat vasitəsinə baxış, şeyləri və sənədləri götürmə, eləcə də sərxoşluq vəziyyətinin müayinəsi aparılması) rəsmiləşdirilməsində onların iştirakı məcburi xarakter daşıyır.

İnzibati xətlər haqqında işlərin nəticəsində şəxsən maraqlı olmayan, subutların aşkar edilməsi, götürülməsi və rəsmiləşdirilməsində, habelə texniki vasitələrin tətbiq edilməsində kömək göstərilməsi üçün xüsusi biliyə malik olan inzibati xətlər haqqında işlər üzrə icraata mütəxəssis qismində cəlb olunur.

İnzibati xətlər haqqında işlər üzrə icraatda ekspertin iştirakının məqsədi fərqlidir. Ekspert elm, incəsənət, texnika və ya sənət sahəsində məsələlərin izahı üçün ekspertizanın aparılması və ekspert rəyinin verilməsi üçün kifayət qədər xüsusi biliyə malik olan şəxsdir. O işin nəticəsində şəxsən maraqlı olmayan şəxs olmalıdır, hakim, səlahiyyətli orqanın çağırışı ilə gəlməli və təqdim edilmiş obyektlərin və iş üzrə materialların tam və hərtərəfli tədqiqatını aparmalı və qarşısında qoyulmuş suallara əsaslandırılmış və obyektiv rəy verməlidir. Ekspertin verdiyi rəyin obyektivliyi şübhə doğurduqda təkrar ekspertiza, rəy dolğun və tam olmadıqda isə əlavə ekspertiza keçirilə bilər.

İnzibati prosesin prinsipələrindən biri olan icraatın Azərbaycan dilində və ya çoxluq təşkil edən əhalinin dilində aparılması prinsipinə uyğun olaraq işə baxan orqan tərəfindən prosesdə iştirak edən və prosesin aparıldığı dili bilməyə şəxslər inzibati xətlər haqqında işlərin nəticəsində şəxsən maraqlı olmayan, yetkinlik yaşına çatmış və tərcümə üçün zəruri olan dilləri bilən hər hansı bir şəxs tərcüməçi qismində prosesə cəlb oluna bilər.

Azərbaycan Respublikası İXM-nin 383-cü maddəsinə görə inzibati xətlərin törədilməsi nəticəsində inzibati xətlər haqqında işlərin başlanmasına səbəb olan qaydalara riayət olunması üzərində nəzarəti həyata keçirən dövlət orqanlarının əməkdaşları, yaxud əvvəllər həmin işlər üzrə digər iştirakçı qismində çıxış etmiş şəxslər inzibati xətlər haqqında işlər üzrə icraatda müdafiəçi və ya nümayəndə ola bilməzlər.

Əgər bu və ya digər şəxs inzibati xəta törətmiş şəxslə, zərər çəkmiş şəxslə, onun nümayəndəsi (qanuni nümayəndəsi) ilə, vəkillə, prokurorla, hakimlə, kollegiyal orqanın üzvü ilə və ya icraatında inzibati xəta haqqında iş olan vəzifəli şəxslə qohumluq əlaqələri olduqda, əhmin şəxs əvvəllər bu işlər üzrə digər iştirakçı qismində iştirak etdikdə, işin nəticəsi ilə birbaşa və ya dolayısı ilə maraqlı olması barədə kifayət qədər əsaslar olduqda o, mütəxəssis, ekspert və tərcüməçi qismində çıxış edə bilməzlər.

İnzibati xəta haqqında işlərə baxılması mərhələsində işin baxılmağa hazırlanması mühüm prosesual əhəmiyyət kəsb edir. Bu zaman hakim, səlahiyyətli orqana (vəzifəli şəxs) bir sıra prosesual baxımdan vacib olan məsələləri aydınlaşdırır. İşə baxılması qaydasına görə ilk növbədə işə baxan orqanın tərkibi elan edilir. Sonra işə baxan hakim və ya vəzifəli şəxs işin qısa məzmununu və işinə baxılan şəxsi elan edir. İnzibati məsuliyyətə cəlb edilən fiziki şəxsin və ya hüquqi şəxsin qanuni

nümayəndəsinin, işin baxılmasında iştirak edən digər şəxslərin iştirakı müəyyən edildikdən sonra fiziki şəxsin qanuni nümayəndəsinin və hüquqi şəxsin nümayəndəsinin, müdafiəçinin və nümayəndənin səlahiyyətləri müəyyən edilir. Bundan sonra iş üzrə icraatda iştirak edən şəxslərin gəlmələrinin səbəbləri araşdırılır və həmin şəxslərin iştirakı olmadan işə baxılması və ya işin baxılmasının başqa vaxta keçirilməsi məsələsi həll edilir, işin baxılmasında iştirak edən şəxslərə onların hüquqları və vəzifələri izah olunur. İnzibati xəta haqqında protokol elan olunduqdan sonra barəsində inzibati xəta haqqında iş üzrə icraat aparılan fiziki şəxsin, hüquqi şəxsin nümayəndəsinin, inzibati xəta haqqında icraatda iştirak edən digər şəxslərin, habelə mütəxəssisin izahatları, ekspertin rəyi dinlənir, sübutlar araşdırılır, işin baxılmasında prokuror iştirak etdikdə onun rəyi dinlənir. Sonra Sonrakı mərhələdə çıxarılacaq qərar təsir göstərəcək hallar müəyyən edilir:

- inzibati xətanın törədilməsi
- inzibati xəta törətmiş şəxsin təqsiri
- inzibati məsuliyyəti ağırlaşdıran və yüngülləşdirən hallar
- inzibati xəta nəticəsində vurulan zərərin xarakteri və miqdarı
- inzibati xətalər haqqında işlər üzrə icraatı rədd edən hallar
- işin düzgün həlli üçün əhəmiyyətli olan digər hallar, habelə inzibati xətanın törədilməsinə kömək edən səbəblər və şərait.

İşin İşə baxılması mərhələsində işə baxma protokolu tərtib olunur və bu protokolda bütün prosesual hərəkətlər əks olunur.

İnzibati xətalər haqqında işlərə baxılarkən aşağıdakı üç qərardan biri çıxarılır: inzibati tənbeh vermə haqqında, inzibati xəta barədə iş üzrə icraatın dayandırılması və inzibati xəta barədə iş üzrə icraata xitam verilməsi haqqında.

Bir qayda olaraq icraata xitam bu hallarda verilir:

- inzibati xəta haqqında işlər üzrə idraatı rədd edən hallar olduqda
- intizam məsuliyyətinə cəlb etmək barədə qərar qəbul edilməsi üçün iş üzrə materiallar aidiyyəti icra hakimiyyəti orqanına göndərildikdə
- inzibati xəta haqqında işdə cinayətin əlamətləri olduqda, icraata xitam verilir və iş üzrə materiallar prokurora, təhqiqat və ya istintaq orqanlarına göndərildikdə;
- inzibati xəta haqqında iş yetkinlik yaşına çatmayanların işləri və hüquqlarının müdafiəsi üzrə komissiyaya göndərildikdə.

İnzibati xətalər haqqında iş üzrə qərar qəbul edildikdən sonra dərhal elan olunur. Qərarın surəti 3 günədək müddətinə barəsində qərar qəbul edilmiş fiziki şəxsə, hüquqi şəxsin nümayəndəsinə, yaxud zərərçəkmiş şəxsin xahişi ilə ona verilir. İnzibati xəta haqqında işə baxan hakim və ya

səlahiyyətli orqan (vəzifəli şəxs) inzibati xətələrin törədilməsinə kömək edən səbəbləri və şəraitin olması müəyyən etdikdə, onların aradan qaldırılması üçün tədbirlər görülməsi məqsədi ilə müvafiq müəssisə, idarə və təşkilatlara, vəzifəli şəxslərə onların aradan qaldırılması tədbirləri haqqında təqdimat verir. Bu subyektlər təqdimatı aldıkları gündən bir ay ərzində görülmüş tədbirlər barəsində hakimə, səlahiyyətli orqana (vəzifəli şəxsə) məlumat verməyə borcludurlar.

İnzibati xətlər haqqında iş üzrə icraatın yekun mərhələsi iş üzrə qərarların icrası mərhələsidir. Bir qayda olaraq inzibati xəta haqqında iş üzrə qərar qanuni qüvvəyə mindiyi vaxtdan bütün dövlət və ya yerli özünüidarəetmə orqanları, vəzifəli şəxslər, fiziki və hüquqi şəxslər üçün məcburidir və dərhal icra olunmalıdır. İnzibati xəta haqqında iş üzrə qərar, habelə şikayət və ya protest üzrə qəbul edilmiş qərar aşağıdakı hallarda qanuni qüvvəyə minmiş hesab olunur:

- qərardan şikayət və protest verilmədikdə qərardan şikayət və protest verilmə müddəti keçdikdə;

- qərardan şikayət və protest verilmədikdə iş üzrə qərardan şikayət və ya protest üzrə vəzifəli şəxs tərəfindən qəbul edilmiş qərardan şikayətin verilməsi müddəti keçdikdə;

- qərardan şikayət və protest verilmədikdə, inzibati xəta haqqında iş üzrə vəzifəli şəxsin qəbul etdiyi qərar şikayət və ya protest üzrə hakim tərəfindən yenidən baxıldıqda, hakimin qəbul etdiyi qərardan şikayətin verilməsi müddəti keçdikdə.

İnzibati xəta haqqında iş üzrə qərar onu qəbul etmiş subyektlər tərəfindən icraya yönəldilir. Bir şəxs barəsində bir neçə inzibati tənbeh tətbiq etmə haqqında qərar qəbul edildikdə, hər bir qərarın icrası müstəqil həyata keçirilir.

İnzibati həbs, inzibati xəta törətmiş fiziki şəxsin xüsusi hüququnun məhdudlaşdırılması və ya inzibati cərimə növlərində tənbeh tədbirlərinin tətbiqi ilə bağlı olan qərarın dərhal icrasını qeyri mümkün edən hallar olduqda qərarın icrası onu qəbul etmiş hakim, səlahiyyətli orqan (vəzifəli şəxs) tərəfindən 1 ay müddətinə təxirə salınır. Qanun inzibati xətatının törədilməsində təqsirli hesab edilmiş şəxsin maddi vəziyyətini nəzərə alaraq inzibati cərimənin ödənilməsi ilə bağlı qərarın icrasının 3 ay müddətinə uzadılmasını nəzərdə tutmuşdur.

İnzibati xətlər haqqında işlər üzrə qərarlardan protest verildikdə, inzibati tənbeh tətbiq etmə haqqında qərar qəbul etmiş subyekt qərarın icrasını protestə baxılanadək dayandırır və bu barədə qərardadı dərhal onu icraya yönəldən orqana göndərir. Bu qaydadan bir istisna nəzərdə tutulmuşdur ki, inzibati həbs növündə inzibati tənbeh tətbiq etmə haqqında qərardan protest verilməsi həmin qərarın icrasının dayandırılmasına səbəb olmur.

İXM-də həmçinin inzibati tənbehin tətbiqini aradan qaldıran və inzibati xəta haqqında qərarın icrasına xitam verilməsi şərtləri təsbit edilmişdir:

- inzibati qanunvericiliyin inzibati məsuliyyəti müəyyən edən müddəalar qüvvədən düşdükdə;

- barəsində inzibati xəta haqqında iş üzrə qərar çıxarılmış şəxs öldükdə və ya mülki qanunvericiliyin normaları ilə müəyyən edilmiş əsaslarla ölmüş hesab edildikdə;

- qərarın icra müddəti keçdikdə.

Məcəllədə bundan başqa inzibati xəta haqqında iş üzrə qərarların xarakterindən asılı olaraq onların ayrı-ayrı icra müddələri nəzərdə tutulmuşdur. Bir qayda olaraq inzibati tənbeh tətbiq etmə haqqında qərarın qanuni qüvvəyə mindiyi gündən etibarən bir il müddətinə icrası təmin edilməmişdirsə, qərar daha icra edilmir. Lakin əcər barəsində inzibati tənbeh tətbiq etmə barəsində qərar çıxarılmış şəxs qərarın icrasından böyun qaçırarsa yuxarıda qeyd olunan müddət kəsilir və icra müddəti həmin şəxs tutduğu andan hesablanır.

Əgər qərarın icrasına möhlət verilərsə və ya onun icrası dayandırılırsa bu zaman qərarın icrası müddəti onun möhlət verilməsi müddətinədək və ya dayandırılması müddətinədək dayandırılır.

Artıq qeyd edildiyi kimi inzibati prosesual normalarla inzibati tənbeh tətbiq etmə qərarların tətbiq edilən inzibati tənbeh növündən asılı olaraq icrasının qaydası fərqli olaraq müəyyən edilmişdir.

Xəbərdarlıq növündə inzibati tənbeh tətbiq etmə haqqında qərar onu qəbul etmiş hakim, səlahiyyətli orqan (vəzifəli şəxs) tərəfindən qərarın surətinin göndərilməsi və ya təqdim edilməsi yolu ilə icra olunur.

İnzibati tənbeh növü kimi inzibati cərimənin tətbiq edilməsi nəzərdə tutulduqda qanun qanuni qüvvəyə mindikdən və ya möhlət və ya təxirə salma müddətləri bitdikdən sonra xəta törətmiş şəxs 30 gündən gec olmayaraq cərimənin ödənilməsinə təmin etməlidir.

Xəta törətmiş şəxs yetkinlik yaşına çatmayan şəxs olduqda və qərarın icrasını təmin etmək üçün onun müstəqil qazancı olmadıqda inzibati cərimə onun valideynləri və ya onları əvəz edən şəxs tərəfindən tutulur. İnzibati cərimənin tətbiqi ilə bağlı qərarlar iki üsulla icra olunur: inzibati cərimənin yerində ödənilməsi və ya cərimənin banka və ya səlahiyyətli kredit təşkilatına ödənilməsi və ya köçürülməsi yolu ilə. İnzibati cərimə xətanın törədildiyi yerdə ödənildikdə fiziki şəxsə bunu təsdiqləyən qəbz verilir. Qəbz iki nüsxədə tərtib edilir və inzibati cəriməni tətbiq edən vəzifəli şəxs və inzibati məsuliyyətə cəlb edilən şəxs tərəfindən imzalanır. Qəbzdə onun ödənilməsi tarixi, cərimənin miqdarı,

xətanın törədildiyi yer və vaxt, İXM-nin inzibati cərimənin tətbiq edilməsini nəzərdə tutan müvafiq maddəsi göstərilməlidir.

Əgər cərimə inzibati xəta törətmiş şəxs tərəfindən müəyyən edilmiş 30 gün ərzində ödənilməzsə, qanunvericiliklə onun məcburi icra edilməsi halları nəzərdə tutulmuşdur. Belə hallarda inzibati cərimənin tətbiq edilməsini nəzərdə tutan qərar onun qəbul etmiş hakim, səlahiyyətli orqan (vəzifəli şəxs) tərəfindən fiziki şəxslər barəsində- onun əmək haqqından, pensiyasından, təqaüdündən və ya digər gəlirlərindən tutulması üçün inzibati məsuliyyətə cəlb edilmiş şəxsin işlədiyi, oxuduğu, yaxud əmək haqqın aldığı müəssisəyə, idarəyə, təşkilata; hüquqi şəxslər barəsində – hüquqi şəxsin pul vəsaitlərindən və ya gəlirlərindən tutulması üçün banka və ya digər kredit təşkilatlarına göndərilir. İnzibati xəta törətmiş şəxs işdən çıxdıqda və ya inzibati cərimənin onun əmək haqqından, yaxud digər gəlirlərindən tutmaq imkanı olmadıqda, işəgötürən 3 gün müddətində inzibati məsuliyyətə cəlb edilmiş şəxsin yeni in yerini göstərmək mümkün olduqda onu göstərməklə, ödəmənin qeyri-mümkünlüyü səbəblərini, eləcə də ödəmə olmuşsa, bu barədə müvafiq qeyd aparmaqla inzibati cərimə barədə qərarın sürətini onu qəbul etmiş subyektlərə qaytarır. İnzibati xəta törətmiş şəxs işləmədikdə və cərimənin ödənilməsi əmək haqqı və digər cəlirlərdən mümkün deyilsə, hüquqi şəxsin isə hesabında vəsait olmadıqda qərarın icrası onun əmlakı üzərinə yönəldilir.

İnzibati xətanın törədilməsində alət və ya inzibati xətanın bilavasitə obyektı olmuş predmetin ödənişlə alınması barədə qəbul edilmiş qərarın icrası qaydası müvafiq qanunvericiliklə nizama salınır. Belə ki, qəranı qəbul etmiş orqan və ya vəzifəli şəxs həmin predmetləri realizə edilmək üçün onlar müvafiq ticarət obyektlərinə verilir. Onların realizəsindən əldə edilmiş vəsait onun realizəsinə çəkilməmiş xərclər çıxılmaqla predmetlərin mülkiyyətçisinə verilir.

İnzibati xətanın törədilməsində alət və ya inzibati xətanın bilavasitə obyektı olmuş predmetin müsadirəsi edilmiş predmetin alınması və ödənişsiz məcburi olaraq dövlət mülkiyyətinə verilməsi yolu ilə icra olunur. Bu qərarların icrası məhkəmə qərarlarının icraçıları, daxili işlər orqanları, gömrük işçiləri tərəfindən təmin edilir. Bir qayda olaraq nəqliyyat vasitəsinin idarə etmə hüququnun məhdudlaşdırılması haqqında qərar sürücülük vəsiqəsinin alınması yolu ilə icra olunur. Nəqliyyat vasitəsinin idarə etmək hüququ 2 aydan 2 ilədək məhdudlaşdırıla bilər. Barəsində inzibati tənbeh tədbirlərinin bu növü seçilmiş şəxs sürücülük vəsiqəsinin təhvil verməkdən imtina etdikdə, sürücülük vəsiqəsinin alınması Daxili İşlər Nazirliyi tərəfindən təmin edilir. Lakin xüsusi hüquqların məhdudlaşdırılması növündə inzibati tənbehin tətbiqi təkce sürücülük hüququnun məhdudlaşdırılması ilə bitmir. Bu halda həmçinin ovçuluq hüququnun, gəmilərin idarə edilməsi hüququnun məhdudlaşdırılması da nəzərdə tutulur. Ov etmə hüququnun

məhdudlaşdırılması haqqında qərarın icrası Azərbaycan Respublikasının Ekologiya Nazirliyi tərəfindən həyata keçirilir.

Nəqliyyat vasitələrini idarə etmək hüququnun və ya ov hüququnun müəyyən müddətə məhdudlaşdırılması barədə qərar qəbul etmiş vəzifəli şəxs göstərilən hüququn məhdudlaşdırılması müddətini, təyin edilmiş müddətin azı yarısı keçdikdən sonra nəqliyyat asitəsilərini idarə etmə hüququ və ya ov hüququ məhdudlaşdırılmış şəxsin işlədiyi və ya oxuduğu müəssisə, idarə və təşkilatın vəsatəti ilə azaldıla bilər.

İnzibati tənbeh tədbirləri arasında əcnəbilərin və vətəndaşlığı olmayan şəxslərin Azərbaycan hüdudlarından çıxarılmasıdır. Bu tənbeh tədbiri Azərbaycan Respublikası vətəndaşlarına qarşı tətbiq edilmir. Əcnəbilər və vətəndaşlığı olmayan şəxslərin Azərbaycan Respublikası gəlmə, ölkədə olma və ölkədən getmə qaydalarını pozduqda ölkə hüdudlarından kənara çıxarılır. Bir qayda olaraq həmin şəxslərə ölkəni könüllü sürətdə tərk etmək üçün 48 saat vaxt verilir. Bu müddət ərzində ölkə ərazisindən könüllü sürətdə tərk etməyən əcnəbilər və vətəndaşlığı olmayan şəxslər ölkədən çıxarılması haqqında qərar qəbul edilir və onun icrasını Daxili İşlər Nazirliyi təmin edir. Bu şəxslərin çıxarılması bir qayda olaraq öz vəsaitləri hesabına həyata keçirilir. Lakin öz vəsaitlərinin olmaması qərarın icrasını dayandırmır. Belə ki, İXM-nin 457.4-cü maddəsinə əsasən belə xərclər onları qəbul edən idarə, müəssisə və təşkilatların, Azərbaycan Respublikasında yaşayan və ya şəxsi işlə bağlı olaraq Azərbaycan Respublikasına gələn əcnəbilərə və ya vətəndaşlığı olmayan şəxslərlə əlaqədar isə bu xərclərin ödənilməsi Daxili İşlər Nazirliyi tərəfindən təmin edilir.

İnzibati həbs haqqında məhkəmə qərarı çıxarıldıqdan sonra o dərhal icra edilməlidir. İnzibati həbs tənbeh tədbiri hamilə qadın və ya himayəsində az yaşlı uşaq olan qadınlara, yetkinlik yaşına çatmayanlara, I və II qrup əlillərə, 60 yaşına çatmış qadınlara və 65 yaşına çatmış kişilərə münasibətdə tətbiq edilmir. Barəsində inzibati həbs tətbiq edilmiş şəxslər Daxili İşlər Nazirliyinin müəyyən etdiyi yerlərdə mühafizə altında saxlanılır. İnzibati həbs haqqında qərar icra olunakən, həbs olunan şəxsi axtarışdan keçirilir. İnzibati qaydada tutma müddəti inzibati həbs müddətinə daxil edilir.

İnzibati işlər üzrə icraatın fakultativ mərhələsi inzibati xətlər haqqında işlər üzrə qərarlara yenidən baxılması mərhələsidir. Qərarlara yenidən baxılması bir qayda olaraq inzibati xətlər haqqında işlər üzrə qərarlardan şikayət və ya protestin verilməsi bağlıdır.

İnzibati xətlər Məcəlləsi ilə şikayət və ya protest vermək hüququ olan subyektlərin dairəsi dəqiq müəyyən edilmişdir. Belə ki, barəsində qərar çıxarılmış fiziki şəxs, yetkinlik yaşına çatmayanların qanuni nümayəndəsi, hüquqi şəxsin nümayəndəsi, zərər çəkmiş şəxs, habelə

müdafəçi, nümayəndə tərəfindən inzibati xətlər haqqında işlər üzrə qərarlardan şikayət, prokuror isə protest verə bilər.

İnzibati xətlər haqqında işlər üzrə qərardan şikayət və ya protest aşağıdakı qaydada verilir:

- hakimin qərarından – appelyasiya instansiyası məhkəməsinə;
- yetkinlik yaşına çatmayanların işləri və hüquqlarının müdafiəsi üzrə komissiyaların qərarından – komissiyanın olduğu yer üzrə məhkəməyə;
- səlahiyyətli orqanın (vəzifəli şəxs) qərarından – yuxarı səlahiyyətli orqana (vəzifəli şəxsə).

Şikayət və ya protest bu qərarı qəbul etmiş hakim, səlahiyyətli orqan və ya vəzifəli şəxsə verilir. Hakim, səlahiyyətli orqan (vəzifəli şəxs) qərarın çıxarıldığı gündən sonra üç gün müddətində şikayəti və ya protesti iş üzrə bütün materiallarla birlikdə appelyasiya instansiyası məhkəməsinə, səlahiyyətli orqana (vəzifəli şəxsə) göndərir.

İnzibati xətlər haqqında işlər üzrə qərardan verilmiş şikayət və protest qərarın surəti, təqdim edildiyi və ya alındığı gündən 10 gün müddətində verilir və qərardan verilmiş şikayətdən rüsum tutulmur. İXM-si ilə müəyyən edilmiş bu müddət üzürlü səbəblər üzündən buraxıldıqda, şikayət verən şəxsin vəsaiəti əsasında bu müddət hakim, səlahiyyətli orqan (vəzifəli şəxs) tərəfindən bərpa edilə bilər. İnzibati xətlər haqqında işlər üzrə qərardan verilmiş şikayət və ya protest daxil olduğu gündən on gün müddətinə baxılır. İnzibati xəta törədən şəxs barəsində inzibati həbs tənbeh növü tətbiq edildikdə inzibati həbs barəsində verilmiş qərardan şikayət və ya protest həmin şikayətin və ya protestin verildiyi gündən üç gün müddətinə baxılır. İnzibati xəta haqqında iş üzrə qərardan verilən şikayət və protestin baxılması nəticəsində aşağıdakı qərarlardan biri qəbul edilir:

- qərarın dəyişdirilmədən saxlanması haqqında;
- şikayətin və ya protestin təmin edilməməsi barədə;
- barəsində qərar qəbul edilmiş şəxsin vəziyyətini ağırlaşdırmadan və ya inzibati tənbeh daha ağır tənbeh növü ilə əvəz etmədən qərarın dəyişdirməsi barədə;
- inzibati xətanın az əhəmiyyətli olması ilə əlaqədar və ya inzibati xəta haqqında işlər üzrə icraatı rədd edən hallar olduqda qərarın ləğv edilməsi və ya inzibati xəta haqqında iş üzrə icraata xitam verilməsi haqqında;
- İXM-si ilə müəyyən edilmiş tələblərin işin hallarının hərtərəfli, tam və obyektiv araşdırılmasına maneçilik törədəcək dərəcədə pozulduqda qərarın ləğv edilməsi və inzibati xəta haqqında işin yenidən baxılması üçün hakimə, səlahiyyətli orqana (vəzifəli şəxsə) göndərilməsi haqqında;

- şikayət və ya protest baxılarkən inzibati xəta haqqında iş üzrə qərarın buna səlahiyyəti çatmayan hakim, orqan (vəzifəli şəxs) tərəfindən qəbul edilməsi müəyyən edildikdə, qərarın ləğv edilməsi və işin aidiyyəti üzrə baxılması üçün göndərilməsi haqqında.

İnzibati xəta haqqında iş üzrə qərardan verilən şikayət və ya protest haqqında qərar qəbul edildikdən dərhal sonra elan edilir.

İnzibati xəta haqqında iş üzrə qərardan verilən şikayət və ya protest üzrə qəbul edilmiş qərarın onun qəbul olunduğu gündən üç gün müddətində barəsində inzibati xəta haqqında iş üzrə qərar qəbul edilmiş fiziki şəxsə, hüquqi şəxsin nümayəndəsinə, zərər çəkmiş şəxsə və ya protest vermiş prokurora verilir.

İnzibati həbs haqqında tənbeh növünün tətbiq edilməsi barədə qərardan verilən şikayət və ya protest üzrə qərar onü icra etməli olan səlahiyyətlə orqana (vəzifəli şəxsə), habelə barəsində inzibati həbs tətbiq edilən şəxsə qərarın qəbul olunduğu gün verilir.

İnzibati xətlər haqqında işlər üzrə qərardan verilən şikayət və ya protest üzrə qəbul edilmiş qərardan fiziki şəxs, yetkinlik yaşına çatmayanların qanuni nümayəndəsi, hüquqi şəxsin nümayəndəsi, zərər çəkmiş şəxs, habelə müdafiəçi və nümayəndə tərəfindən verilən şikayətə, habelə prokurorun protestinə məhkəmələrdə Azərbaycan Respublikasının qanunvericiliyi ilə müəyyən edilmiş qaydada baxılır.

Qanunvericilikdə inzibati prosesual fəaliyyətin subyektlərinin dairəsi, onların prosesual hüquq və vəzifələri, işlərə baxılması prinsipləri və şərtləri, inzibati-prosesual normaların pozulmasına görə məsuliyyətə cəlb edilmə prinsipləri müəyyən edilmişdir. İnzibati prosesin subyektləri dedikdə prosesdə iştirak edən və öz qanuni hüquqlarını müdafiə edən tərəflər başa düşülür. Məlum olduğu kimi inzibati hüquq münasibətlərinin mütləq tərəflərindən biri dövlət-hakimiyyət səlahiyyətlərini həyata keçirən orqan (vəzifəli şəxs) çıxış edir. Bir qayda olaraq bu orqan və ya vəzifəli şəxs icra hakimiyyəti orqanıdır, ayrı-ayrı hallarda isə – məhkəmələr və hakimlər.

Bu səlahiyyətli orqanlar (vəzifəli şəxslər) məcburi xarakterli aktlar, hüquqi sənədlər – protokollar, qərarlar və qərardadlar qəbul edir, onları ləğv edir, onları icra edir və bu zaman ikili funksiya daşıyırlar: bir qism münasibətlərdə onlar instansiya kimi çıxış edirlər, digərlərində isə inzibati prosesin iştirakçısı kimi.

Prosesin digər tərəfi isə qanuni mənafələrini və hüquqlarını müdafiə edən şəxslər: vətəndaşlar, dövlət və qeyri-dövlət təşkilatları, onların vəzifəli şəxsləri, prokurorluq orqanları, habelə inzibati prosesdə iştirak edən digər subyektlər. İnzibati prosesin mərhələsi dedikdə ardıcıl olaraq həyata keçirilən, ümumi vəzifələrlə yanaşı proses iştirakçılarının hüquq və vəzifələri, prosesual hərəkətlərin müddətləri və prosesual sənədlərin

xarakteri ilə bağlı olan özünəməxsus məqsəd və əlamətlərə malik olan prosesual hərəkətlərin nisbətən müstəqil hissəsidir.

İnzibati prosesin araşdırma mərhələsində sübütəların toplanması, inzibati xətlər haqqında işin açılmasına dair protokolun rəsmiləşdirilməsi və s. prosesual hərəkətlər həyata keçirilir.

İnzibati hüquq ədəbiyyatında inzibati prosesin mərhələlərinə dair müxtəlif yanaşmaolar mövcuddur. Belə ki, müəlliflər şərti olaraq inzibati prosesin mərhələlərinin mütləq və fakultativ növlərinin fərqləndirilməsində ümumi mövqeydən çıxış etsələr də, konkret mərhələlərin müəyyən edilməsində müxtəlif fikirlər irəli sürürlər. Müəlliflərin bir hissəsi inzibati araşdırma, səlahiyyətli orqan tərəfindən işə baxılmasını və işlə əlaqədar qərarın qəbul edilməsi, şikayətlərin və protestlərin verilməsi kimi mərhələlər fərqləndirilir, digərləri isə inzibati prosesin ilkin mərhələsi kimi inzibati araşdırmanı deyil, inzibati xətlər haqqında işlər üzrə icraata başlaması mərhələsini göstərilər.

Hər bir konkret hal üzrə obyektiv həqiqətin müəyyən edilməsi məqsədi ilə inzibati prosesual qanunvericilik işin baxılmaya hazırlanmasını, işə baxılması qayüda və müddətlərini konkret olaraq təsbit etmişdir. İşə bir qayda olaraq aidiyyəti üzə xəta törətmiş şəxsin iştirakı ilə baxılır. Qiyabi icraata yalnız bir halda yol verilir.

Artıq aydınlaşdırmışdıq ki, inzibati xətlər haqqında iş üzrə icraat zamanı inzibati xətanın törədilməsi, onu törətməkdə şəxsin təqsirinin olması, inzibati məsuliyyəti yüngülləşdirən və ağırlaşdıran hallar, inzibati xətlər haqqında icraatı rədd edən hallar və s. hallar müəyyən edilməlidir.

Müəyyən edilməli məsələlər sırasına həmçinin işin düzgün həlli üçün əhəmiyyətli olan digər hallar, habelə inzibati xətanın törədilməsinə kömək edən səbəblər və şəraitin müəyyən edilməsi aid edilir. İnzibati xətanın olub-olmamasını, inzibati xəta törədən şəxsin təqsirini və işin düzgün həlli üçün əhəmiyyətli olan digər halları müəyyən etməkdən ötrü hakim, səlahiyyətli orqanın (vəzifəli şəxsin) əsaslına bildiyi hər cür faktik məlumatlar inzibati xətlər haqqında işlər üzrə sübütəlar sayılır. İnzibati xətlər haqqında işlər üzrə icraatda maddi sübütəlarla yanaşı, haqqında inzibati xətlər haqqında iş üzrə icraat aparılan şəxsin, zərər çəkmiş şəxslərin, şahidlərin izahatları ilə, digər sənədlərlə, xüsusi texniki vasitələrin cöstəriciləri ilə, ekspertin rəyi ilə, inzibati xəta haqqında protokolla və digər protokollar sübüt qismində çıxış edir. Müəyyən edilmişdir sübütəlar yalnız qanunvericiliklə müəyyən edilmiş qaydada əldə olunmalıdır, əks halda onlar sübüt kimi istifadə edilməsi yol verilməzdir.

Maddi sübüt dedikdə inzibati xətanın törədilməsində alət və ya inzibati xətanın bilvasitə obyektə olan, yaxud üzərində inzibati xətanın izlərini saxladığına görə inzibati xəta haqqında iş üzrə əhəmiyyət kəsb edən haların müəyyən edilməsinə kömək edən predmetlər başa düşülür.

Maddi sübutlar aşkar edildikdən sonra qanunla müəyyən edilmiş qaydada rəsmiləşdirilir, zəruri olduqda maddi sübutların fotosəkilləri çəkilir və onlar inzibati xəta haqqında işə əlavə edilir.

İnzibati xətlər haqqında işlər üzrə sübutlar arasında proses iştirakçılarının izahatları çıxış edir.

İzahatlar bir qayda olaraq barəsində inzibati xəta haqqında iş üzrə icraat aparılan şəxs, zərər çəkmiş şəxs və şahidlər (qeyri-müəyyən mənbələrdən əldə edilmiş məlumatlara əsaslanan şahid izahatları sübut kimi qəbul edilmir) tərəfindən verilir. Qeyd olunan subyektlərdən birincisinin izahatında iş üzrə onlara məlum olan hallar və işdə olan sübutlar üzrə şifahi və ya yazılı formada verilən məlumatlardan ibarətdir. Digər subyektlərin izahatları isə şifahi və ya yazılı formada olan inzibati xəta haqqında iş üzrə müəyyən edilməli olan hallar haqqında məlumatlardan ibarətdir. Bir sübut kimi izahatlar inzibati xəta haqqında protokolda, inzibati xətlər haqqında işlər üzrə icraatın təmin edilməsi tədbirlərinin tətbiq edilməsi haqqında protokolda, inzibati xəta haqqında işə baxma protokolunda göstərilir.

Sənədlər o zaman iş üzrə sübut hesab edilir ki, onlarda müəssisələrin, idarələrin, təşkilatların, vəzifəli şəxslərin və fiziki şəxslərin təsdiq etdikləri məlumatlar inzibati xəta haqqında iş üzrə icraat üçün əhəmiyyətli olsunlar. Sənədlər yazılı və ya digər formada müəyyən edilmiş məlumatları özündə əks etdirə bilər. Qanunvericilikdə sənəd qismində fotosəkillər, səs yazma və ya videoyazı materialları, məlumat bazası və məlumat bankı və s. məlumatları olan müvafiq daşıyıcılar qəbul edilir.

İnzibati xəta haqqında iş üzrə icraatı aparan səlahiyyətli orqan işə mahiyyəti üzrə baxılması mərhələsinə qədər sənədləri və digər sübutların qorunub saxlanması üçün zəruri tədbirlər görməlidir.

Qeyd olunanlarla yanaşı qanunvericiliklə müəyyən edilmiş qayda ölçü cihazı kimi təsdiq edilən, müvafiq sertifikatı olan və metroloci sınaqdan keçmiş ölçü cihazları xüsusi texniki vasitə kimi qəbul edilir və onların əks etdirdikləri məlumatlar sübut kimi qəbul edilir.

İnzibati xəta haqqında iş üzrə icraatda iş üçün əhəmiyyətli olan bu və ya digər məsələnin həlli üçün elm, incəsənət, texnika və ya sənət sahəsində xüsusi bilik tələb edən məsələlərin aydınlaşdırılması üçün ekspertiza təyin edilə bilər. Bir qayda olaraq ekspertin qarşısında qoyulan suallar onun xüsusi bilikləri çərçivəsində olmalıdır. Ekspertizanın nəticəsində ekspert yazılı formada rəy verir. Ekspertin rəyində ekspertizanın aparıldığı tarix və yer, ekspertizanın aparılmasının əsasları, onun məzmunu, ekspertin qarşısında qoyulmuş suallar üzrə onun əsaslandırılmış cavabları və yekun nəticə əks edilir.

İş üzrə əldə edilmiş sübutlar qabaqcadan müəyyən edilmiş qüvvəyə malik deyil, onlar hər biri bərabər şəkildə işə baxan orqan və ya vəzifəli şəxs üçün müyəssərdir və onlardan hər hansısa birinə üstünlük verilməsi yol verilməzdir. Lakin inzibati xətlər haqqında işlərə baxan hakim iş üzrə qanuni, ədalətli və qərəzsiz qərar çıxarmaq, işin bütün halarının hərtərəfli tam və obyektiv surətdə baxılmasını təmin etmək məqsədi ilə sübutları öz daxili inamı ilə qiymətləndirir.

İnzibati xətanın törədilməsi nəticəsində inzibati xətlər haqqında işlər üzrə icraatın başlanmasına səbəb olan qaydalara riayət olunması üzərində nəzarəti həyata keçirən dövlət orqanlarının əməkdaşları, yaxud əvvəllər həmin işlər üzrə digər iştirakçı qismində çıxış etmiş şəxslər inzibati xətlər haqqında işlər üzrə icraatda müdafiəçi və ya nümayəndə ola bilməzlər.

Qanunvericiliklə həmçinin mütəxəssis, ekspert, habelə tərcüməçinin də işdə iştirakını rədd edən hallar müəyyən edilmişdir:

- inzibati xəta törətmiş şəxslə, zərər çəkmiş şəxslə, onun nümayəndəsi (qanuni nümayəndəsi) ilə, vəkillə, prokurorla, hakimlə, kollegial orqanın üzvü ilə və ya icraatında inzibati xəta haqqında iş olan vəzifəli şəxslə qohumluq əlaqələri olduqda

- əvvəllər həmin işlər üzrə digər iştirakçı qismində iştirak etdikdə;

- işin nəticəsi ilə birbaşa və ya dolayısı ilə maraqlı olması barədə kifayət qədər əsaslar olduqda.

İnzibati xətlər haqqında işlər üzrə icraatda iştirakı rədd edən olan hallar olduqda özü-özünə etiraz etmə və ya etiraz etmə barədə ərizə işə baxan orqan və ya vəzifəli şəxsə verilir və baxıldıqdan sonra onun təmin edilməsi və ya təmin edilməməsi barədə əsalandırılmış qərar qəbul edilir.

Beləliklə, müxtəlif hüquq sahələri ilə – inzibati, maliyyə, əmək və s. – nizama salınan ictimai münasibətlər icra hakimiyyəti orqanlarının səlahiyyəti sferasına aid edildikdə inzibati prosesual fəaliyyətin obyektivi qismində çıxış edirlər. Bu səbədən də inzibati proses dedikdə hüquqla nizama salınan ictimai münasibətlərin hüquq hansı sahəsinə aid edilməsindən asılı olmayaraq fərdi işlərin baxılmasına dair icraatların məcmusu kimi qiymətləndirilməlidir.

İnzibati prosesin anlayışı.

Proses müəyyən nəticənin əldə edilməsi məqsədi ilə həyata keçirilən ardıcıl hərəkətlərin məcmusudur. Hüquqi baxımdan proses maddi hüquq normalarının həyata keçirilməsini təmin edir. Bu baxımdan inzibati hüququn maddi normalarının həyata keçirilməsi ilə bağlı fəaliyyəti inzibati proses kimi qiymətləndirmək olar. İnzibati prosesual fəaliyyətin mahiyyəti və təyinatına iki meyar üzrə yanaşmaq olar: hüquqtətbiqedici və hüquqmühafizə edici. İnzibati prosesual fəaliyyət hüquqmühafizəedici

funksiyanı həyata keçirdikdə yurisdiksiyon fəaliyyət kimi qiymətləndirilir. Bu zaman proses inzibati işlər üzrə ədalət mühakiməsinin həyata keçirilməsi ilə eyniləşdirilir.

Lakin yurisdiksiyon funksiyaları icra hakimiyyəti orqanları məhkəmədən kənar bilavasitə həyata keçirirlər. Düzdür dövlət idarəçilik fəaliyyətinin məzmununda yurisdiksiyon fəaliyyət əsas və aparıcı xarakter daşımadığına görə bununla da yurisdiksiyon fəaliyyəti həyata keçirən icra hakimiyyəti orqanları məhkəmə orqanlarından fərqlənirlər. Yurisdiksiyon fəaliyyətin əsasında maddi hüquq normalarının tətbiqi ilə əlaqədar mübahisəli məsələlərin baxılması və həll edilməsi, bu və ya digər şəxslərin davranışının hüquqi qiymətləndirilməsi, zəruri hallarda dövlət məcburetə tədbirlərinin tətbiq edilməsi təşkil edir. Qeyd olunanlar bir qayda olaraq məhkəmələrin fəaliyyətində özünü göstərir.

Lakin bunları bütövlükdə icra hakimiyyəti orqanlarının yurisdiksiyon fəaliyyətini də xarakterizə edirlər. İdarəçilik səlahiyyətləri çərçivəsində idarəetmə orqanları inzibati-hüquq mübahisələrinə baxmalı və onları həll etməlidirlər, müstəqil sürətdə idarəçilik münasibətlərinin iştirakçılarının davranışının hüquqauyğunluğunu qiymətləndirirlər. Bu zaman onlar məhkəmə prosesi və ya məhkəmə yurisdiksiyasında tətbiq edilən hərəkətlər ilə məzmunu və xarakterinə görə üst-üstə düşən hərəkətləri həyata keçirirlər.

Hüquqi baxımdan proses maddi hüquq normalarının realizəsini təmin edir. Bu metodoloji mövqedən çıxış edərək maddi xarakterli inzibati-hüquq normalarının realizəsi ilə əlaqədar fəaliyyəti inzibati proses kimi qiymətləndirmək olar. Bu baxımdan prosesin əsas təyinatı qeyd olunan hüquq normalarının dövlət idarəçilik sferasında həyata keçirilməsinə xidmət edir. Məhz bu formada icra hakimiyyəti orqanlarının hüquqi-hakim səlahiyyətlərini realizəsi təmin edilir. Lakin hüquqtətbiqetmə prosesi yalnız müvafiq davranış qaydalarının (dispozisiyanın) həyata keçirilməsi ilə başa çatmır. Eyni zamanda icra hakimiyyəti subyektləri maddi inzibati hüquq normalarının sanksiyasını da realizə edirlər. Deməli, inzibati-prosesual fəaliyyətin mahiyyətinə iki mövqedən yanaşmaq olar: hüquqtətbiqedici və hüquqmühafizə edici.

İnzibati prosesi xarakterizə edərkən gündəlik dövlət idarəetmə fəaliyyətində özünü göstərən bu hər iki istiqamətə xarakterik olan ümumi cəhətləri nəzərə almaq zəruridir. Bu cəhətlər prosesin hüquqi cəhətdən xarakterizə edən əsas əlamətindən birbaşa asılıdırlar, habelə icra hakimiyyətinin həyata keçirilməsi ilə bağlı olan fəaliyyətin mühüm əlamətləri ilə bağlıdırlar. Sonuncular öz ifadəsini müvafiq icra hakimiyyəti subyektlərinin iradə ifadəsinin birtərəfli və hakimiyyət xarakterində tapırlar. İnzibati-prosesual fəaliyyət göstərilən əlamətlərin təsirindən kənar qala bilməz, çünki bu inzibati-prosesual fəaliyyət praktiki olaraq

icra hakimiyyətini onun forma və realizə metodları ilə yanaşı xarakterizə edən bir element kimi çıxış edir.

İnzibati prosesin, müvafiq olaraq inzibati-prosesual fəaliyyətin mahiyyətinin hərtərəfli müəyyən edilməsi zamanı bir faktı da nəzərə almaq lazımdır. Belə ki, bütün inzibati-hüquq münasibətləri real olaraq prosesual münasibət kimi özünü göstərir. Buradan belə bir nəticəyə gəlmək olar ki, bu münasibətlər inzibati hüquq münasibətləri ilk əvvəl və əsasən prosesual formada ifadə olunurlar.

Nəzərə alınmalıdır ki, bütövlükdə inzibati prosesin problemi bu günə kimi nə nəzəri, nə də qanunvericilik baxımından həll edilməmişdir.

Deyilənləri əsas tutaraq, inzibati prosesin əsas əlamətləri aşağıdakılardır:

1. inzibati proses dövlət idarəçilik fəaliyyəti ilə dar mənada bağlıdır. Lakin inzibati prosesin məzmunu dövlət hakimiyyətinin icra-sərəncam verici orqanlarının bütün idarəçilik fəaliyyəti deyil, hüquqi formada realizə olunan hüquqi növlərini əhatə edir.

2. inzibati proses inzibati hüququn maddi normaları ilə bağlıdır. Bu əlaqə özünü onda göstərir ki, konkret işlərin həl prosesində maddi hüququn konkret norması bu işin həllində tətbiq edilməsində özünü göstərir. Maddi hüquq normalarının tətbiqi dövlət hakimiyyətinin icra-sərəncam verici və digər səlahiyyətli orqanlarının çoxşaxəli və rəngarəng fəaliyyətidir. İnzibati proses səlahiyyətli dövlət idarəetmə orqanı tərəfindən konkret fərdi işin həlli zamanı müəyyən hüquqi nəticə əldə edilməsi üçün yaranır. Bu səbəbdən də, inzibati proses dedikdə dövlət hakimiyyəti orqanoarının idarəçilik fəaliyyətinin ifadə forması başa düşülür.

3. inzibati prosesual hüquq normaları vasitəsilə dövlət idarəetmə orqanları onların səlahiyyətlərinə aid edilmiş konkret işləri həll edirlər. Məsələn, inzibati prosesual hüquq normaları vasitəsilə vətəndaşların ərizə, təklif və şikayətlərinə baxılması və inzibati tənbeh tədbirlərinin tətbiqi qaydalarını nizama salınır.

4. İnzibati proses təkcə idarəçilik sferasında yaranan münasibətləri nizama salan normaların tətbiqi prosedurunun müəyyən etməsi, eyni zamanda inzibati proses inzibati-prosesual normaların tətbiqini nəzərdə tutan bir fəaliyyətdir.

Beləliklə, inzibati proses bərabər şəkildə inzibati-prosesual hüquq normaları ilə nizama salınan iki elementdən ibarətdir: dövlət idarəçilik orqanlarının onların səlahiyyətlərinə aid olunan işlərin həlli ilə bağlı fəaliyyətdən və bu fəaliyyətin iştirakçıları arasında münasibətlərdən.

İnzibati prosesin tam xarakterizə edilməsi üçün onun mülki və cinayət prosesləri ilə müqayisə edilməsi zəruridir. Prosesin bu üç növü arasında

ümumi cəhət onların hüquqi təbiəti və mahiyyətindədir. Yəni prosesin hər bir növü müvafiq prosesual normalarla nizama salınır və ayrı-ayrı hüquq sahələrinə aid olan maddi normaların realizəsi formasıdır. Onlar arasındakı fərq aşağıdakı kimi ifadə oluna bilər:

- inzibati proses idarəçilik fəaliyyətinin hüquqi ifadəsidir, yəni spesifik məzmunu malikdir;

- inzibati proses öz vəzifələri ilə fərqlənir. Bu vəzifələr arasında mühafizəedici funksiyalar tabe mövqe tutur, lakin məlumdur ki, mülki və cinayət prosesində bu vəzifə əsas yer tutur;

- inzibati proses daha çox səlahiyyətli dövlət idarəçilik orqanlarının hüquqyaratma fəaliyyəti ilə bağlıdır, inzibati prosesdən fərqli olaraq cinayət və mülki proseslərdə müstəsna olaraq hüquqtətbiq edici funksiyalar realizə olunur;

- inzibati proses məhkəmə orqanları ilə yanaşı, həmçinin dövlət hakimiyyətinin icra-sərəncamverici orqanları tərəfindən həyata keçirilir.

İnzibati proses mülki və cinaüet proseslərindən digər əlamətlərinə görə də, o cümlədən, işlərin baxılması zamanı istifadə olunan üsul və vasitələrə görə də müəyyən edilə bilər.

İnzibati yurisdiksiya fəaliyyətin anlayışı və əlamətləri. İnzibati yurisdiksiya fəaliyyətin əsasını bir qayda olaraq inzibati tənbeh tədbirləri və digər inzibati məcburetmə tədbirlərinin tətbiqi ilə bağlı yaranmış hüquq münasibətlərin nizama salan maddi-hüquq normalarının məcmusu təşkil edir. Hazırda inzibati yurisdiksiya sferasında yaranan münasibətləri nizama salan maddi və prosesual hüquq normalarının sayı artmaqdadır. Bəzi müəlliflər hətta belə hesab edirlər ki, yeni hüquq sahəsi olan inzibati-yurisdiksiya hüququn yaranması üçün zəruri nəzəri və hüquqi fundament yaranmaqdadır. İnzibati yurisdiksiya sahəsinin hüquqi tənzimləmə predmetinə maddi xarakterli inzibati hüquq normalarının pozulması ilə bağlı yaranan və inzibati məcburetmə tədbirlərinin tətbiqini nəzərdə tutan ictimai münasibətlər aid edilir. Beləliklə, prosesual əlaqələr inzibati xətanın törətmiş şəxs və dövlət, inzibati xətanı törətmiş subyekt və dövlət idarəçilik orqanları və s. subyektlər arasında yaranır. Beləliklə inzibati yurisdiksiya münasibətlər xidməti idarəçilik tabeçiliyi istisna edir. Bu münasibətlərin nizama salınma metodu da spesifikdir- dövlət-hakimiyyət, imperativ metoddur.

İnzibati-yurisdiksiya prosesində inzibati yurisdiksiyanı həyata keçirən dövlət idarəetmə orqanı və ya digər orqanın (məsələn, yetkinlik yaşına çatmayanların işləri üzrə komissiyalar) iştirakı məcburidir. İnzibati-yurisdiksiya sahəsində normativ material çoxluğu şübhə doğurmur. Bu normaların əksəriyyəti sistemləşdirilib və məcəllələşdirilibdir (İnzibati Xətalər Məcəlləsi). İnzibati yurisdiksiya prosesinin strukturuna gəldikdə o

da ənənəvi proses növləri kimi (mülki, cinayət) bir sıra ayrı-ayrı icraatların məcbusundan ibarətdir.

İnzibati yurisdiksiya prosesinin məzmununu demək olar ki, inzibati hüquqpozmalara dair qanunvericiliyin vəzifələri ilə müəyyən olunur. İnzibati yurisdiksiya proses dövlət idarəetmə və digər dövlət və ictimai orqanların və onların vəzifəli şəxslərinin inzibati-prosesual normalar vasitəsilə rəqlamentləşdirilmiş və inzibati hüquq pozmaların aşkarlanması və aradan qaldırılması, işlərə mahiyyəti üzrə baxılması və təqsirkar şəxslərə inzibati tənbeh tədbirlərinin tətbiqi və s. ilə əlaqədar fəaliyyətdir. İnzibati yurisdiksiya fəaliyyətinin predmeti inzibati yurisdiksiya normalarla nizama salınan, işlərə baxılması zamanı inzibati hüquq normalarının pozulması ilə bağlı yaranan, xidməti təbəçiliyi istisna edən ictimai münasibətlər təşkil edir.

İnzibati proses idarəçilik fəaliyyətinin tərkib hissəsi olmaqla dövlət idarəetməsinin ümumi prinsiplərinə söykənir. İnzibati prosesə münasibətdə bu prinsiplər konkretləşdirilir və spesifik xarakter daşıyır:

1) universal xarakter daşıyan qanunçuluq prinsipi . Bu prinsip inzibati prosesin iştirakçıları tərəfindən qanunlar və normativ hüquqi aktlara riayət edilməsini nəzərdə tutur.

2) aşkarlıq prinsipi. Bu prinsip geniş əhali kütlələrinin bu və ya digər icra hakimiyyəti orqanının səlahiyyətinə aid edilmiş məsələlərlə bağlı vaxtaşırı məlumatlandırılması ilə yanaşı inzibati proses iştirakçılarının işlə əlaqədar bütün materiallar və sənədlərlə maneəsiz tanış olmaları üçün şərait yaradılmasını nəzərdə tutur. Azərbaycan Respublikası İXM-nin 364-cü maddəsinin tələblərinə əsasən dövlət, qulluq, kommərsiya sirlərinin və qanunvericiliklə qorunan digər sirlərin yayılmasına gətirib çıxara bilən hallar istisna olmaqla inzibati xətlər haqqında işlərə açıq baxılır.

3) İnzibati proses iştirakçılarının bərabərliyi. Bu prinsip ümumi xarakter daşıyan vətəndaşların qanun qarşısında bərabərliyi prinsipindən irəli gəlir. Hər bir vətəndaş və qulluq mövqeyindən asılı olmayaraq dövlət qulluqçusuna irqindən, milliyətindən, cinsindən, mənşəyindən, əmlak vəziyyətindən, qulluq mövqeyindən, əqidəsindən və digər hallardan asılı olmayaraq qanunun müddəaları eyni əsaslarla şamil olunur. . Hüquqi şəxslər də mülkiyyət formasından, olduqları yerdən, təşkilati-hüquqi formasından və təbəçiliyindən asılı olmayaraq inzibati prosesdə iştirak edirlər. Bu prinsipin məzmununu tərəflərin hüquqi statusunun müəyyən edilməsində, onların inzibati-prosesual hüquq və vəzifələrinin təsbit edilməsində öz əksini tapır.

4) İnzibati araşdırmanın obyektivliyi və tamlığı prinsipi. Qanun inzibati hüquq pozma ilə bağlı işə baxan orqanı bütün imkanların və sübutlardan obyektiv həqiqətin müəyyən edilməsi məqsədi ilə istifadə

etməsinə, onların obyektiv qiymətləndirilməsini, birtərəfli yanaşmanın istisna edilməsini nəzərdə tutur.

5) Ədalətlik prinsipi. İnzibati xəta törətmiş şəxs haqqında tətbiq edilən tənbeh ədalətli olmalıdır, yəni inzibati xətaların xarakterinə, onun törədilməsi hallarına uyğun, qanuni və əsaslı olmalıdır. Bir inzibati xətaya görə hes kəs iki dəfə inzibati məsuliyyətə cəlb oluna bilməz.

6) İnzibati xətanın azərbaycan dilində və ya müəyyən ərazinin çoxluq təşkil edən hissəsinin dilində aparılması prinsipi. İşdə iştirak edən, inzibati xətalar haqqında işlər üzrə icraatın aparıldığı dili bilməyən şəxslər ana dilində və ya bildiyi hər hansı başqa dildə məlumat, izahatlar, şikayət və ya vəsatət vermək və ya tərcüməçinin xidmətlərindən istifadə etmək hüququ təmin edilir.

İnzibati prosesin strukturunun müəyyən edilməsi zamanı ən mühüm məsələ icraat növlərinin fərqləndirilməsi meyarının müəyyən edilməsidir. Bu meyar qismində dövlət idarəçilik sferasında yaranan fərdi işlərin xarakteri çıxış edə bilər. Müəllifin fikrincə vəzifəli şəxslərin qanunzidd hərəkətlərindən verilən şikayətlərlə bağlı olan işləri müraciətin xarakteri birləşdirir. Belə ki, şikayət verən hər bir şəxs konkret dövlət orqanında işləyən vəzifəli şəxs tərəfindən ona məxsus olan subyektiv hüquq pozulması ilə bağlıdır. Burada şikayətin məzmununun heç bir əhəmiyyət kəsb etmir, əsas meyar vətəndaşların müraciətləri arasında bu müraciətin şikayət olmasıdır.

Bu meyarı əsas tutaraq inzibati icraatın aşağıdakı növlərini fərqləndirmək olar:

1. dövlət idarəetmə aktlarının qəbul edilməsi ilə bağlı icraat
2. vətəndaşların və təşkilatların idarəçilik sferasında onlara məxsus olan subyektiv hüquqların realizəsi əlaqədar ərizə və təklifləri ilə bağlı icraat
3. inzibati şikayət və mübahisələrlə bağlı icraat
4. dövlət idarəetmə aparatında təşkilati işlərlə bağlı icraat
5. dövlət idarəçilik sferasında məcburetmə tədbirlərinin tətbiqi ilə bağlı icraat.

Qeyd olunan icraat növləri arasında konkret fərqlərin olmasına baxmayaraq , onları bir ümumi əlamət onların hər birinin idarəçilik sferasında baş verməsidir. İcraatın hər bir növü dövlət icra-sərəncam orqanları tərəfindən həyata keçirilir. Yalnız onlar arasında bir qism işlər var ki, onların digər dövlət orqanları və onların vəzifəli şəxsləri həll edirlər. Lakin hər bir halda icraatın hər bir növünün həyata keçirilməsi ilə bağlı yaranan münasibətlər inzibati prosesual normalar əsasında nizama salınır. Göründüyü kimi qeyd olunan icraat növləri arasındakı fərqlər

konkret işin xüsusiyyətlərindən irəli gələrək fərqlənir, lakin onları birləşdirən amillər prinsipial xarakter daşıyır.

İnzibati icraatların növləri arasındakı fərqlər həm yurisdiksiyon səlahiyyətləri həyata keçirən subyektlərə, həm də predmetə görə müəyyənləşdirilir. Qüvvədə olan inzibati prosesual normalardan irəli gələrək hazırda Azərbaycan Respublikasında inzibati icraatın aşağıdakı növlərini fərqləndirmək olar :

- İnzibati xətlər haqqında işlər üzrə icraat
- intizam icraatı
- şikayətlər üzrə icraat
- razılaşdırma icraatı.

Qeyd olunan icraat növləri arasında inzibati hüquqpozmalara dair icraatın hüquqi əsaslara daha geniş nizama salınmışdır. Razılaşdırma icraatı yeni olduğundan demək olar ki, hələ nizama salınma mexanizmi dəqiq müəyyən edilməmişdir.

İnzibati xətlər haqqında işlər üzrə icraatın əsas vəzifələri şəxslərin hüquqlarını və azadlıqlarını, onların qanuni mənafələrini qorumaqdan, inzibati xəta haqqında hər bir işin hallarını vaxtında, hərtərəfli, tam və obyektiv surətdə aydınlaşdırmaqdan, inzibati xəta törətmiş şəxsi aşkar etməkdən və onu inzibati məsuliyyətə cəlb etməkdən, həbelə inzibati xətanın törədilməsinə kömək edən səbəbləri və şəraiti aşkar etməkdən və inzibati xətlərin qarşısını almaqdan ibarətdir (İXM-nin 362-ci maddəsi). Burada preventiv və cəza xarakteri tədbirlər bir biri ilə kəşifir.

III

Vergi qanunvericiliyinin pozulmasına görə inzibati hüquqda intizam məcburiyyəti və inzibati məsuliyyət

İnzibati məsuliyyət – hüquqi məsuliyyətin bir növü olaraq səlahiyyətli orqan və ya vəzifəli şəxs tərəfindən xəta törətmiş şəxsə qarşı inzibati tənbehin tətbiq olunmasında ifadə olunur.

İnzibati məsuliyyət hüquqi məsuliyyətin xüsusi növü olub, ona məxsus olan aşağıdakı əlamətlərə malikdir:

- Dövlət hakimiyyətinin həyata keçirilməsi və hüquq qaydalarının qorunması təmin edən vasitədir.
- Normativ surətdə müəyyən edilmişdir və hüquq normalarının sanksiyalarının həyata keçirilməsindən və tətbiqindən ibarətdir.
- İctimaiqaydalara zidd olan təqsirli əməlin nəticəsidir.

- Hüquq pozan üçün mənfi nəticə törədən məcburetmə ilə bağlıdır (mənəvi və maddi xarakterli).

- Müvafiq prosesual formalarda həyata keçirilir.

Bütövlükdə inzibati məsuliyyət qanunlarla, qanunqüvvəli aktlarla və yaxud da, onların inzibati xətlər haqqındaki normaları ilə təyin olunur.

İnzibati məsuliyyətin normativ-hüquqi əsası – dedikdə, inzibati tənbehlərin tətbiqini nizamasalan hüquq normalarının sistemi başa düşülür.

Məzmununa görə onları: maddi-hüquqi, inzibati-prosesual və təşkilati normalara bölmək olar.

Onlar aşağıdakılardır:

a) İnzibati məsuliyyətin ümumi suallarını (inzibati xətlər) haqqında qanunvericilik məsələlərini və sistemini, məsuliyyətin əsaslarını və subyektlərini, inzibati tənbehlər sistemi və s.;

b) İnzibati xətlərin tərkibini;

c) İnzibati hüquqpozma haqqında işlərin aparılmasını;

d) İnzibati komissiyaların, az yaşlılar üzrə komissiyaların və inzibati yurisdiksiyanın digər subyektlərinin yaranma qaydasını, onların təcəlliklərinin hüquqi vəziyyətini.

İnzibati məsuliyyət haqqında göstərilən normalar inzibati hüququn müstəqil institutunu təşkil edir. Bundan fərqli olaraq, cinayət məsuliyyəti, ancaq qanunla təyin edilir, intizam məsuliyyəti – əmək haqqında qanunvericiliklə həmçinin də ayrı-ayrı kateqoriya fəhlələrin və xidmətçilərin vəziyyətini təyin edən müxtəlif qanunlar, qanunqüvvəli aktlarla: maddi məsuliyyət – əmək haqqında qanunvericiliklə mülki qanunvericiliklə ayrı-ayrı hallarda isə inzibati hüquq normaları ilə təyin edilir.

İnzibati məsuliyyətin əsasını inzibati xəta təşkil edir.

İnzibati məsuliyyətin subyektləri həm fiziki şəxslər, həm də kollektiv birlikdə ola bilər.

İnzibati xətlərə görə inzibati tənbehlər nəzərdə tutulub. Cinayətlərə görə – cinayət cəzası, intizam xətlərinə görə – intizam tənbehləri. Maddi məsuliyyət əmlak sanksiyalarında ifadə olunurlar.

İnzibati tənbehlər səlahiyyətli orqan və vəzifəli şəxslər tərəfindən tətbiq edilir. Bunlara aiddir:

- müvafiq icra hakimiyyəti orqanları və ya onların vəzifəli şəxsləri

- Yetkinlik yaşına çatmayanların işləri üzrə komissiyalar;

- Rayon, şəhər məhkəmələri (hakimlər);

Cinayət cəzası – ancaq məhkəmə tərəfindən, intizam tənbehi – intizam hakimiyyətinə malik olan orqan və vəzifəli şəxslər tərəfindən, ancaq

öz səlahiyyətləri çərçivəsində maddi məsuliyyət tədbirləri – ümumi yurisdiksiyalı məhkəmələr və iqtisad məhkəmələri tərəfindən tətbiq edilir.

İnzibati tənbehlər orqan və vəzifəli şəxslər tərəfindən onlara tabe olmayan hüquq pozanlara qarşı tətbiq edilir.

Bu əlamətinə görə inzibati məsuliyyət intizam məsuliyyətindən seçilir. Burada işçilərə qarşı tədbirlər tabeçilik qaydasında yuxarı orqan, vəzifəli şəxs tərəfindən tətbiq edilir.

İnzibati tənbehin tətbiq edilməsi məhkumluğa və işdən çıxarılmaya gətirmir. Onan tətbiq edildiyi şəxs müəyyən olunmuş müddətə qədər inzibati tənbehə cəlb olunmuş şəxs kimi hesab edilir.

İnzibati məsuliyyət tədbirləri inzibati xətlər haqqında işlərin icraatın tənzimləyən qanunvericiliyə müvafiq olaraq, tətbiq edilir. Cinayət işləri – cinayət prosessual qanunvericiliyi ilə, maddi məsuliyyət haqqında işlər- mülki və iqtisadi məhkəmə icraatı qaydasında baxılır.

Bu anlayışlar inzibati hüquqpozmaların konstitusion əlamətlərini də özlərində əhatə edirlər. Bunlar aşağıdakılardır:

- a) Hüquqazidd;
- b) Təqsirlilik;
- c) Əməlin cəzalanmalı olması.

Göstərilən əlamətlərdə başlanğıc vəziyyətdə duran əməl anlayışıdır. Bu iradəvi davranış aktıdır. Buraya davranışın iki halı daxildir: hərəkət və hərəkətsizlik.

Hərəkət – vəzifənin, qanuni tələbin aktiv surətdə yerinə yetirilməsi, həmçinin də qaydaların pozulmasıdır (məsələn, qaydaların, ev qaydalarının pozulması, DİN-nin səlahiyyətli vəzifəli şəxsinin tələbinə məhəl qoymadan nəqliyyat vasitəsinin saxlanması və s.)

Hərəkətsizlik – vəzifənin passiv yerinə yetirilməsidir. Məsələn, yanğın təhlükəsizlik qaydalarının yerinə yetirilməməsinə və s. Tez-tez eyni vəzifələr həm hərəkət, həm də hərəkətsizliklə pozula bilər.

İnzibati hüquqpozmanın subyektivi onun törədəndir, yəni qanunda göstərilmiş inzibati hüquqpozmanın tərkibini yerinə yetirən.

Aydındır ki, o özü, tərkibə daxil deyil. İnzibati hüquqpozmanın subyektləri sayılır:

- a) Fiziki şəxslər (fərdi subyektlər)
- b) Təşkilatlar (kollektiv subyektlər)

Fiziki şəxslər ayrılır:

- a) Vətəndaşlar

b)İnzibati hüquqpozmanın subyekti kimi tanınan digər müxtəlif kateqoriyalı şəxslər.

Ayrı-ayrı kateqoriya şəxslər üçün bu faktorlar inzibati məsuliyyət üçün əlavə əsaslar yaradır, digərləri üçün onun tədbirlərinin tətbiqinin məhdudlaşdırılmasıdır.

Fərdi subyekti xarakterizə edən bütün tərkib əlamətləri iki qrupa bölmək olar: ümumi və xüsusi.

Ümumi əlamətlərə inzibati məsuliyyətə cəlb edilən istənilən şəxs malik olmalıdır. Onlar ikidir: 16 yaşa çatmaq və anlaqlılıq, yəni həmin şəxsin öz hərəkətlərinə rəhbərlik etmək və cavabdeh olmaq qabiliyyətidir.

Anlaqlılığa iki əlamət daxildir: intellektual və iradəli. Bu əlamətlər şəxsin obyektiv surətdə mövcud olan psixiki qabiliyyətlərini xarakterizə edir.

İntellektual qabiliyyətlər subyektə həqiqətin təzahürünə düzgün qiymət vermək imkanını müəyyənləşdirir, onlar arasında mövcud olan əlaqə və qarşılıqlı asılılığı başa düşmək, vəziyyəti düzgün qiymətləndirmək, öz hərəkətlərinin (yəni düzgün) ola biləcək nəticələrini əvvəlcədən görmək müəkkəb şəraitdə düzgün qərar tapmaq imkanını verir.

İradəvi xüsusiyyətlər onun şüurlu surətdə öz hərəkətlərini nəzarətdə saxlamaq, onlarla aktiv idarə etmək, maneələri qət etmək, öz davranışını şüurlu surətdə qoyulmuş məqsədə tabe etmək imkanını yaradır.

Fərdi subyektlərin xüsusi əlamətləri subyektlərin müxtəlif hüquqi vəziyyəti ilə xarakterizə edilir. Bu da onların yerinə yetirdiyi professional, sosial funksiyalar, sağlamlığın vəziyyəti müxtəlif dini birliklərə aid olmasından ifadə olunur. Ümumi qaydaya görə xüsusi əlamətlər müvəqqəti xarakter daşıyır (ancaq şəxs belə xüsusiyyətlərə uzun müddətdə malik ola bilər). Qüvvədə olan inzibati hüquq normaların uyğun olaraq, baxılan bu şəxslərə aiddir:

a)Əlillər

b)Azyaşlı uşağı olan qadınlar və hamilələr;

c)Hərbçilər, toplanışa çağırılan hərbi mükəlləfiyyətçilər;

d)Tələbələr və şagirdlər;

e)İntizam nizamnaməsinin və intizam haqqında xüsusi əsasnamələrin aid olduğu şəxslər,

f)Deputatlar;

g)Xarici vətəndaşlar;

h)İl ərzində təkrarən eyni növ pozuntuları edən şəxslər, hansılar ki, onlara əvvəldən də inzibati tənbeh tətbiq edilmişdir;

i)Cinayətlərə görə məhkum olunmuşlar.

Vəzifəli şəxslər qəbul olunmuş qaydalara riayət etməkdə inzibati hüquqpozmanın subyektini sayılır. O qaydalara görə ki, onların yerinə yetirilməsinin təmin edilməsi həmin vəzifəli şəxslərin xidməti vəzifəsinə daxildir.

İnzibati tənbeh tədbirləri, onların tətbiqi qaydası.

İnzibati tənbehin anlayışı. İnzibati hüquq normaları ilə mühafizə olunan ictimai münasibətlərə qəsd edən, hüquqaziddolan təqsirli sayılan (qəsdən və ya ehtiyatsızlıq üzündən törədilən) və inzibati məsuliyyətə səbəb olan əməl (hərəkət və ya hərəkətsizlik) inzibati məsuliyyət hesab olunur.

İnzibati xəta törətmiş şəxs öz əməlinin hüquqazidd xarakterini dərk etmiş, onun zərərli nəticələrini qabaqcadan dərk etmiş, onun zərərli nəticələrini qabaqcadan görmüş və bunları arzu etmişdirsə, yaxud belə nəticələrin baş verməsinə şüurlu surətdə yol vermişdirsə bu xəta qəsdən törədilmiş hesab olunur.

İnzibati xəta törətmiş şəxs öz əməlinin zərərli nəticələr verə biləcəyi imkanını qabaqcadan görmüş, lakin onların qarşısını alacağına yüngül fikirlə ümid bağlamışdırsa, yaxud bu nəticələrin baş verəcəyini qabaqcadan görə bilməli və görməli olduğu halda onları görməmişdirsə, bu xəta ehtiyatsızlıq üzündən törədilmiş xəta hesab olunur.

İnzibati xətanın törədilməsinə görə artıq qeyd edildiyi kimi inzibati tənbeh tətbiq edilir.

İnzibati tənbeh məsuliyyət tədbiridir və inzibati xəta törədən şəxslər tərəfindən yeni inzibati xəta törədilməsinin qarşısını almaq məqsədi daşıyır.

İnzibati tənbeh növlərinə aşağıdakılar aid edilmişdir:

-Xəbərdarlıq

-inzibati cərimə

-inzibati xətanın törədilməsində alət və ya inzibati xətanın bilavasitə obyektinə olmuş predmetin ödənişlə alınması

-inzibati xətanın törədilməsində alət və ya inzibati xətanın bilavasitə obyektinə olmuş predmetin müsadirəsi

-inzibati xəta törətmiş fiziki şəxsin ona verilmiş xüsusi hüquqların məhdudlaşdırılması

- ictimai işlər;

-əcnəbilərin və ya vətəndaşlığı olmayan şəxsləri Azərbaycan Respublikasının hüdudlarından kənara inzibati qaydada çıxartma

-inzibati həbs.

Hüquqi şəxslər barəsində yalnız ilk 4 tənbeh tədbiri tətbiq edilir.

Xəbərdarlıq inzibati tənbeh növü olmaqla hüquqazidd əməlin yolverilməzliyi barədə şəxslərə edilən rəsmi xəbərdaredici tədbirdir. Xəbərdarlıq yazılı formada edilir.

İnzibati cərimə hakim, səlahiyyətli orqan (vəzifəli şəxs) tərəfindən təyin edilən və təqsirkar şəxsdən dövlətin xeyrinə məcburi tutulan pul məbləğidir.

İnzibati cərimənin aşağıdakı meyarları vardır:

Manatla hesablanan və inzibati xətalara görə fiziki şəxslərdən alınan inzibati cərimənin miqdarı beş min manatdan, vəzifəli şəxslərdən alınan inzibati cərimənin miqdarı on min manatdan, hüquqi şəxslərdən alınan inzibati cərimələrinin miqdarı əlli min manatdan artıq ola bilməz.

İnzibati xətanın bilavasitə obyektı olmuş predmetin dəyəri ilə ölçülən cərimənin miqdarı həmin predmetin dəyərinin 100% ödənilməmiş ödənişlərin, vergilərin məbləği ilə ölçülən cərimənin miqdarı isə həmin ödənişlərin, vergilərin 150 % artıq ola bilməz.

İnzibati xətanın törədilməsində alət və ya inzibati xətanın bilavasitə obyektı olmuş predmet ödənişlə, məcburi qaydada alınır, sonra satılır və əldə edilən məbləğ həmin predmetin satılması ilə əlaqədar xərclər çıxıldıqdan sonra onun keçmiş sahibinə verilir.

İnzibati xətanın törədilməsində alət və ya inzibati xətanın bilavasitə obyektı olmuş predmetin ödənişlə alınması hakim tərəfindən tətbiq edilir.

Əsas dolanacaq mənbəyi ov olan şəxslər barəsində odlu silahın, döyüş sursatının və digər ov alətinin ödənişlə alınması tətbiq edilə bilməz.

Predmetin ödənişlə alınması qaydası Azərbaycan Respublikasının müvafiq qanunvericiliyi ilə nizama salınır.

İnzibati xətanın törədilməsində alət və ya inzibati xətanın bilavasitə obyektı olmuş predmetin müsadirəsi dedikdə həmin predmetin məcburi qaydada və ödənişsiz olaraq dövlətin mülkiyyətinə keçməsi başa düşülür.

İnzibati xətanın törədilməsində alət və ya inzibati xətanın bilavasitə obyektı olmuş predmetin müsadirəsi hakim tərəfindən tətbiq edilir.

Əsas dolanacaq mənbəyi ov olan şəxslərin odlu silahı, döyüş sursatı və digər ov alətləri müsadirə edilmir. Müsadirə də Azərbaycan Respublikasının müvafiq qanunvericiliyinə əsasən həyata keçirilir.

Verilmiş xüsusi hüquqdan istifadə qaydasını kobud şəkildə və ya müntəzəm pozmağa görə fiziki şəxsin həmin hüququ iki aydan iki ilədək müddətə məhdudlaşdırılır.

Nəqliyyat vasitələrini sərxoş halda idarəetmə halları istisna olmaqla , nəqliyyat vasitələrindən əlilliyi ilə əlaqədar istifadə edən şəxslərin nəqliyyat vasitələrini idarəetmə hüququ məhdudlaşdırıla bilməz. Məcəllə ilə müəyyən

edilmiş balla qiymətləndirilən xətlərin yol verilməsinə görə sürücülər bir il ərzində 10 və daha çox bal topladıqda, inzibati cərimə tətbiq edilmədən onların nəqliyyat vasitələrini idarə etmək hüququ məhdudlaşdırılır.

Əsas dolanacaq mənbəyi ov olan fiziki şəxslərin ov hüququ məhdudlaşdırıla bilməz.

İctimai işlər, barəsində ictimai işlər növündə inzibati tənbeh tətbiq edilən şəxsin əsas işindən və ya təhsilindən asudə vaxtlarında haqqı ödənilmədən cəmiyyətin xeyrinə ictimai faydalı işlər yerinə yetirməsindən ibarətdir. Belə işlərin növləri müvafiq icra hakimiyyəti orqanı tərəfindən müəyyən edilir. İctimai işlər altmış saatdan iki yüz qırx saatadək müddətə müəyyən edilir və gün ərzində dörd

saatdan çox ola bilməz.

İctimai işlər aşağıdakı şəxslərə tətbiq oluna bilməz:

1. birinci və ikinci qrup əlillərə, sağlamlıq imkanları məhdud uşaqlara;

2. hamilə qadınlara;

3. himayəsində səkkiz yaşınadək uşağı olan qadınlara;

4. pensiya yaşına çatmış qadın və kişilərə;

5. hərbi xidmətə çağırış üzrə müddətli həqiqi hərbi xidmətdə olan hərbi qulluqçulara.

Azərbaycan Respublikasının hüdudlarından kənara çıxarılmama eynəbilər və vətəndaşlığı olmayan şəxslərə münasibətdə tətbiq edilir.

İnzibati həbs yalnız müstəsna hallarda inzibati xətlərin ayrı-ayrı növlərinə görə 3 ay müddətində müəyyən olunur və tətbiq edilir.

Hamilə qadınlar və ya himayəsində səkkiz yaşınadək uşağı olan qadınlar, səkkiz yaşına çatmamış uşağını təkbaşına böyüdən kişilər, on səkkiz yaşına çatmayan şəxslər, birinci və ya ikinci qrup əlillər, habelə altmış yaşına çatmış qadınlar və altmış beş yaşına çatmış kişilər barəsində inzibati həbs tətbiq edilə bilməz.

İnzibati qaydada tutma müddəti inzibati həbs müddətinə əlavə edilir.

Xəbərdarlıq, inzibati cərimə, ictimai işlər və ya həbs – əsas tənbeh növləridir.

Digərləri isə həm əsas, həm də əlavə tənbeh tədbiri qismində tətbiq edilə bilər.

İnzibati tənbeh tətbiq edilərkən xətanın xarakteri, təqsirli şəxsin şəxsiyyəti, təqsirin dərəcəsi, onun əmlak vəziyyəti, habelə məsuliyyəti yüngülləşdirən və ağırlaşdıran hallar nəzərə alınır, hüquqi şəxs olduqda isə həmçinin onun əmlak və maliyyə vəziyyəti və s.

İnzibati xətəyə görə məsuliyyəti yüngülləşdirən hallar:

- inzibati xəta törətmiş şəxsin səmimi peşmançılığı;
- törədilmiş inzibati xətanın zərərli nəticələrinin inzibati xəta törətmiş şəxs tərəfindən aradan qaldırılması və ya vurulmuş zərərin əvəzinin könüllü sürətdə ödənilməsi;

- inzibati xətanın yetkinlik yaşına çatmayanlar tərəfindən törədilməsi;
- inzibati xətanın hamilə qadın və ya himayəsində azyaşlı uşağı olan qadın tərəfindən törədilməsi;

Ağırlaşdıran hallar:

- səlahiyyətli şəxslərin hüquqazidd hərəkəti dayandıрмаğı tələb etdiklərinə baxmayaraq, bu hərəkətin davam etdirilməsi;

- inzibati xətaya görə inzibati tənbeh almış şəxsin eyni xətanı il ərzində təkrar törətməsi;

- yetkinlik yaşına çatmayanların inzibati xəta törətməyə cəlb edilməsi;

- inzibatixətanın bir qrup şəxs tərəfindən törədilməsi;

- inzibati xətanın sərxoş halda olan şəxs tərəfindən törədilməsi;

- inzibati xətanın təbii fəlakət şəraitində və ya başqa fəvqəladə şəraitdə törədilməsi.

Azərbaycan Respublikasının qanunvericiliyi ilə inzibati xətaya görə məsuliyyəti ağırlaşdıran və yüngülləşdirən başqa hallar da nəzərdə tutula bilər. Bu barədə qərarı işə baxan hakim, səlahiyyətli orqan və ya vəzifəli şəxs inzibati xətanın xarakterindən asılı olaraq qəbul edir.

Bir şəxs iki və ya daha çox inzibati xəta törətdikdə onun barəsində hər bir inzibati xətaya görə ayrılıqda inzibati tənbeh tətbiq edilir.

İnzibati tənbeh tədbiri inzibati xətanın törədildiyi gündən ən gec 2 ay keçənədək verilə bilər. Gömrük qaydaları, ətraf mühitin qorunması qaydaları, qrant müqavilələrinin (qərarlarının) qeydə alınması qaydaları, eləcə də maliyyə, vergilərin və rüsumların ödənilməsi qaydaları əleyhinə olan inzibati xətalara görə inzibati tənbeh inzibati xətanın törədildiyi gündən ən gec bir il keçənədək verilə bilər. Davam edən inzibati xətalara görə inzibati tənbeh onun aşkara çıxarıldığı gündən ən gec iki ay keçənədək verilə bilər.

Cinayət işinin başlanması rədd edildikdə və ya cinayət işinə xitam verildikdə lakin şəxsin əməllərində inzibati xəta tərkibinin bütün əlamətləri olduqda inzibati tənbeh cinayət işinin başlanmasının rədd edilməsi və ya ona xitam verilməsi haqqında qərar qəbul edildiyi gündən ən gec iki ay keçənədək verilə bilər.

Barəsində inzibati tənbeh tətbiq olunmuş şəxs tənbehin icrasının qurtardığı gündən etibarən bir il ərzində yeni inzibati xəta törətmişsə o inzibati məsuliyyətə cəlb edilməmiş sayılır.

Hakim, səlahiyyətli orqan (vəzifəli şəxs) inzibati xəta haqqında işə baxarkən vurulmuş əmlak zərərin əvəzinin ödənilməsi barədə mübahisə olmadıqda inzibati tənbeh tətbiq etməklə eyni vaxtda vurulmuş zərərin əvəzinin ödənilməsi barədə məsələyə də baxa bilər.

Nəzarət sualları:

1. İnzibati xəta tərkibli vergi hüquq pozuntuları hansılardır?

2. Hüquqi şəxslərin dövlət qeydiyyatı zamanı yanlış məlumatların verilməsinə görə, yəni: Hüquqi şəxs statusu almaq istəyən qurumun, xarici hüquqi şəxsin nümayəndəlik və ya filialının dövlət qeydiyyatına alınması, habelə Azərbaycan Respublikasında dövlət qeydiyyatına alınmış hüquqi şəxsin nümayəndəliyinin və ya filialının və digər qurumlarının dövlət reyestrinə daxil edilməsi, eləcə də təsis sənədlərində edilmiş dəyişikliklərin və reyestrdə qeydə alınmış faktların sonrakı dəyişikliyin dövlət qeydiyyatına alınması zamanı Azərbaycan Respublikasının Vergilər Nazirliyinə bilavasitə tabe olan vergi orqanlarına yanlış məlumatların verilməsi hansı məsuliyyət tədbirinə səbəb olur?

3. Vergi xidməti sahəsində Azərbaycan Respublikasının Vergilər Nazirliyinin vəzifəli şəxslərinin qanuni tələblərinin yerinə yetirilməməsi hansı məsuliyyət tədbirinə səbəb olur?

4. "Dövlət rüsumu haqqında" Azərbaycan Respublikasının Qanunu ilə müəyyən edilmiş hallarda və qaydada dövlət rüsumunun tutulması barədə hesabatın Vergilər Nazirliyinə təqdim edilməməsi hansı məsuliyyət tədbirinə səbəb olur?

5. Sahibkar tərəfindən yoxlama prosesində yoxlamaya aid sənədlərin yoxlayıcıya təqdim edilməməsi, yoxlama zamanı yaranan suallara şifahi və (və ya) yazılı izahatlar verilməməsi, təhrif olunmuş, yanlış məlumatın verilməsi və ya sahibkarlıq fəaliyyəti üçün istifadə olunan əraziyə, istehsal və emal müəssisələrinə, anbarlara, satış sahələrinə, nəqliyyat vasitələrinə, habelə sahibkarlıq fəaliyyəti üçün istifadə olunan digər yerlərə baxış keçirilməsinə mane olma hansı məsuliyyət tədbirinə səbəb olur?

6. Valyuta tənzimi haqqında Azərbaycan Respublikası qanunvericiliyini pozmaqla, valyuta sərvətlərinin ictimai yerlərdə alınıb-satılması və ya dəyişdirilməsi, valyuta sərvətlərinin ödəniş vasitəsi kimi qəbul edilməsi hansı məsuliyyət tədbirinə səbəb olur?

7. Lisenziya olmadan  z l tibbi fəaliyyət l  və ya  czaçılıqla məşğul olma hansı məsuliyyət tədbirinə səbəb olur?

Müstəqil öyrənmə  c n tapşırıqlar:

1.  nzibati xətaların qarşısının alınması prinsipləri dedikdə nə nəzərdə tutulur?

2.  nzibati xətaya görə məsuliyyəti yüngülləşdirən hallar hansılardır?

3. Əcnəbilər v  vətəndaşlığı olmayan şəxslər Azərbaycan Respublikasının ərazisində törətdikləri  nzibati xətalara görə hansı əsaslarla  nzibati məsuliyyətə cəlb olunurlar?

4. T qsirsizlik prezumpsiyası prinsipi dedikdə nə başa düşülür?

5.  nzibati xəta haqqında protokolun tərtib edilməsi müddətləri necə müəyyən edilir?

 d biyyat:

1. Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyası

2. Azərbaycan Respublikasının  nzibati xətalar məcəlləsi